Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГlАЛГlАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГlАЛГlАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ШИНАРА, 26 АВГУСТ, 1980 ШУ. ● № 102 (8232). ● Мах 2 кепик.

КПСС Центральни Комитете

КПСС Центральни Комитето, 1980 шера июле—августе Крыме КПСС ЦК Генеральни секретаря, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Л. И. Брежнева ВСРП ЦК Хьалхарча секретарца Я. Кадарца, КПЧ ЦК Генеральни секретарца, ЧССР президентаца Г. Гусакаца, ПОРП ЦК Хьалхарча секретарца Э. Герекаца, РКП Генеральни секретарца, СРР президентаца Н. Чаушескуца, БКП ЦК Хьалхарча секретарца, НРБ Пачхьалкхен совета Председателаца Т. Живковаца, СЕПГ ЦК Генеральни секретарца, ГДР Пачхьалкхен совета Председателаца Э. Хонеккерца, НРПЛ ЦК Генеральни секретарца, ЛНДР премьер-министраца К. Фомвиханаца, МНРП Хьалхарча секретарца, МНР Сийлахь-йоккхача Халкъа Хурала Президиума Председателаца Ю. Цеденбалаца хиннача вlашагlкхетарий итогашка а хьежа, лакха мах бу дерригача доккъошка социалистически пачхьалкхенаша вlашн буйсам а болаш леладу гlуллакхаш кlоргдара болча цу вlашагlкхетарий лоархlама, бизза къоабалбу новкъоста Л. И. Брежнева чакхбаьккха болх.

Укх шера Москве июль бетта юккъе пачхьалкхенашта керте латтарашта юкъе хиннача советско-вьетнамски переговоршца цхьана социалистически содружество чlогlъяра гlуллакха юкъе керда йоккха этап а хинна дlаоттад крымски вlашагlкхетараш.

Крымски вlашагlкхетараш долча хана бокъонца ше маларра дийцар вежарашка долча социалистически мехкашарча СССР-а шин оагlорахьарча гlуллакхашкара хьал а уж дlахо дегlаяхара перспективаш а. Хьатlадоагlеча шерашна дикка лоархlаме гlуллакхаш чакхдаха лаьрхlад социалистически пачхьалкхенаша цхьатарарча бокъонегlа вlашн гlойле а йолаш цхьана леладу экономически гlуллакхаш дlахо нердара. Цу хана къаьстта уйла тlайокхийтаргъя халкъбоахама буввамий эффективность, вlашн дага а льина йlаьххача хана лаьрхlа оттаьча программий ларда тlа производствана еча специализаци кооперацеи лоархlам лакхбара. Цу буввамаша гlо дергда къамий экономикаш дегlайоалаяра, халкъа хьал-торо айяра, социализм коммунизм хьалъяра декхараш кхоачашлара.

Къахьегам дунен халкъашта юкъе социалистически бекъилга эргадаьккха тоадари кlоаргдари. Экономически вlашн новкъостал дарк Совета доазонел чухьа социалистически экономически интеграцена тlаберзабаь никъ леррагlа чакхбахар. Вlашн леладу буввамаш дебалар — ня а социалистически пачхьалкхенаш социально-экономически дегlадахкара дакъе кердача лакхалсншла йода нийсагlа. Вола керда маршрут.

1980 шерарча крымски вlашагlкхетараша, хьалхагlа польски столице хиннача Варшавски Договора юкъе дакъа лоацача пачхьалкхений Политически консультативни комитета совещание а санна, бокъонца баккъу, социализма мехкаша машар лоаттабарен чlоагlбарен кьашташ, паргlатен кхычарех тийша хlама доацаш дегlавахара йола дерригача халкъий бокъонаш чlоагlъяр шоай арахьарча политике долдача хlамал дезагlа лоархlаш хилар.

Кхоххам кlаьдбара гlуллакх дlахьалхашкахьа дахьар, из керда садеха долалийтар, сихдаь гераш хьадаргара гераш дlадахаргахьа реальни гола тохилга lелашдар, хlанзара довна тlехьа дола хьалаш нийсхонца политически къоастадар — иштта да социалистически содружества мехкаша къоастадара шоай арахьара политика тlеерзаль керттора декхараш.

Хlана а чоалхане латт дунен халкъашта юкъера хьал. Цун бахьанаш — США-н дукха совгlа-эшашагlа доацаш цхьатарра нийсденна, тlема киваш кегаде, социалистически содружествал шоаш тlех хулга lалашде лаьрхlача НАТО кхыча мехийн гlуллакхаш. Дунен халкъашта юкъерча гlуллакхашта воча оагlорахьара влияни ю империалистийн шоай воллинжекийн шовинистически уйлаш кхоачашъяр дукха дунен халкъашта юкъера кхоххам дlахо чlоагlбара тlебийрача пекински гегемонистийн хьоашало.

Ве-бе социальни системаш йолча пачхьалкхенашта юкъера политически диалог дlахо яхьараш кlоаргъяран тlехьа латт социалистически мехкаш. Диалог цхьа хlама хьа а хургдолаш, корта а болаш, хlанзарча дунен халкъашта юкъерча вахара кардинальни проблемаш чулоацаш хилара тlехьа да уж. Европе, Азе, дунен кхыча доакъошка яц переговорий истола хьалхашка lо а хайша къоастве социалистически мехкаш кийча доацаш йола проблемаш.

Ишта ба гераш дlадахарцара — вай деношка эггара лоархlамегlарча проблемацара социалистически мехкий никъ а.

Сиздин хьадеш латта герваш соцаде йиш йолаш да. Ховш да, передовой базироване американски ядерни средствашца айхха ювза а йолийташ Европера юкъерча гаьналга кхувсача ракетно-ядерни герзах лаьца кхы хьо ца йолийташ переговораш йолас вьина предложени а енна, Советски Союзо йоккхий инициативаш кхайкаьльга. Центральни Европера герзашцара низаши герзаши кlезигдара еча переговорашка а хьадда предложенеш ений СССР-о, цу переговорий малхбузехьарча доакъашхой позици теркал а еш.

Кердача советски инициативашта Малхбузено бакъахьара жоп даларо, тlема кхоххам кlаьдбе из кийча хуларо хьабелларгбар сиздаь хьадеш латтача герзашта бокъонца доазув оттадарга бода никъ, цу оагlорахьа гаьнагlа долхаш дола гlуллакхаш кийчдарам чакхдахаран йола стимул а хинна дlаоттаргдарйз.

Крыме къаьгга баьбаьб Мадриде хургдолча вlашагlкхетарашца социалистически содружества мехкаша лаьца конструктивни никъ. Мадриде керттера низаш тlадерзаде деза Хельсинке тlаийцача тlеххьарча акта ерригача реаделий положенеш кхоачашъяра чакхдахаргдолча практически гlуллакхашта дагадовлара. Къаьстта боккха лоархlам болаш хургдар тlема кхоххам кlаьдбарен гераш дlадахарен дешашта ерригача Европа юкъара конференци чакхъяккхара гlуллакха барт вlаштlехьбаккхар.

Хьалхашка латта деккараш кхоачашде уйла а йолаш, дерригача халкъий кортамукъалеи къамаи суверенитети чlоагlъяра тlехьа я социалистически содружествш.

Вежарацха дола мехкаш мутlахьа да апрельски афгански революцена, хlаьта цуна карагlдаьнараш доадаь дlадахар лоара контрреволюционни интервенци вlашагlъеккарашта, къаьстта ше йолча, блокех дlа ца кхийттача цу пачхьалкхен чурча гlуллакхашта юкъегlерта безам баршта. Афганистана гонахьара хьал политически къоастадаро — хlаьта цунга бола никъ ДРА правительства йоаваш йолча предложенешка белгалбаь а бе, — шеко йоацаш, гlо дергдар цу зонера хьал кlаьдара, дунен политически климат тоаяра. Цунга бодача наькъа тlа духьаленаш уттаю шоай тийшача балхашта эггара хьалха Пакистанах пайда а эцаш, ДРА-на гонахьа кхоххам искусственно михьарбоахача США-с а хlаьта иштта Китал а.

Крымски переговораш йолча хана шоаш сагота хилар хьакхайкадора Къулба-Малхбоален Азера гlулакхаш чоалханеча хьал тlа оттарах. Вьетнама, Лаоси, Кампуче Къулба-Малхбоален Азех машарен сатийнача хьален зона яра хьега къа цу регионерча ерригача пачхьалкхений хьашташа мехкхара да. Ишта хьегаш дола къа чlоагlа хьал ца лаца йиш яц вежарашка йолча социалистически пачхьалкхений оагlонгахьара.

1980 шерарча Крымски вlашагlкхетараша шеко йоацаш лакхбергба социалистически пачхьалкхений арахьара политика вlашагlъювзара боарам. Цига бокъонца баьдаьл доттагlал долча мехкаша вlашн дага а дувлаш шоай низаш тlадерзадарца кхоачанде оттадаь хьалда лерхlараш.

КПСС ЦК-ас йоагl-йоагlаш йола ведомстваши учреждениши декхарийла яьй Крыме новкъост Л. И. Брежнев вежарашка йолча партейн пачхьалкхений кулгалхошца вlашагlкхеташ хиннача хана белгалдаь практически декхараш кхоачашдара тlаэца.

КПСС XXVI съезда сийна— хьинаре къахьегам

НИЙСАЧА НОВКЪА

Советски Союза Коммунистически парте XXVI съезда даха ма доагlара паччахьара тlахьехаш дола парте кхайкарал хьал а лаьца, керда къахьегама толамаш доахаш хьабоагlа «Шалинский» совхоза къахьегамхой. Дукха ха йоацаш цар рапорт делар ханал хьалха иттлагlча пятилетка заданеш кхоачашъярах а керда доккхий социалистически декхараш тlаэцарах а.

Пачхьалкхенга 4909 тонн дулх дехнад, планагlа доха дезаш хиннар 4906 тонн мара доацача. Пхе шера планагlа 26880 тонн ялат чуаца дезаш хиннача чунйцад 30257 тонн.

Иштта хьинаре къахьийгад шекара свеклаш лелаечар а. Пхе шера план 35 эзар тонн йолаш, 64658 тонн мерза овлаш пачхьалкхенга дехкад.

Иттлагlча пятилетка днъ шера юкъера лаьрхlача хlара гектара тlара 428,5 центнер шекара свеклаш чуийцай. Укх шера свеклаш лелаечар кхы а лакхагlа хьувкъам чуэца дош деннад — хlара гектара тlара 600 центнер. Пачхьалкхенга 22 эзар тонн свеклаш йохнаргья.

Вlубенна къахьегаш ба боахама хьайбаш леладераш. Укх шера 1 июле денз цар болх бу 11-ча пятилетка чотах. Карара шу чакхдалалехьа цар Даймехкага дохнаргда кхы а 700 тонн дулх.

«Шалинский» совхоза къахьегамхоша лаьрхlад план 1140 тонн мара йоацача, 1205 тонн дулх дакхха, кlара гектара тlа 30 центнер ха бола ялат, 55 центнер хьажкlаш, 800 центнер шекара свеклаш кхее. Совхоза хьинар долча болхлоши шоаш денна дош чlоагlду динача гlуллакхаша. Из иштта хилар бакъдеш да укх пятилетке совхозага кхаьча 2 миллион 875 эзар сом цlена пайда.

Миштта вlаштlехьдоал боахама иштта лакха толамаш даха? Цу хаттара жоп дала вlалла хала а дац. Укх боахаме дика вlаштlехьбаьккхаб къахьегам, ленински принципий ларда тlа лелаю социалистически яхь, шерра дlайоаржаю хьалхара опыт, массаволча участкашка беча балха дикал лакха хилара тlадаьнна лоттабу. Кадраш хьа а херже, йоагlача бесса балха дlауттаю, къахьегамхошта юкъе бу политико-кхетама болх тахханарча дено дlалехача жоп луш ба. Лоаца аьлча, «Шалинский» совхоза къахьегама коллектив нийсача новкъа я.

— Тха коллективе кlезига бац планаш массаза а тlехкхоачашъеш бола нах, — аьлар совхоза парткома секретара А. Чинтаева. — Царна юкъе ва цlи хеза хьажкlаш лелаеча комсомольско-кагирхой звенона кулгалдеш вола коммунист Агаев Вахит. Цун коллективо укх шера нердача индустриальни методагlа 350 гектар йолча кхай тlа дlайийнай хьажкlаш. Хlано хьегучох, хьажкlаш дика хургйолаш я.

Звеной вож членаш а — А. Висултанов, И. Цикмаев, А. Исмаилов, А. Эльдаров, Ю. Абдулхаликов — иштта хьинаре къахьегаш ба.

Йокъал йолаш геттара дlайха денош хинад укх шера. Дуккхача боахамашка юртбоккама культураш кьгай. Ваьнда, «Шалинский» совхоза къахьегамхой сигалара догlа делхарга хьежаш багlаш. Аьттув боацача хасттама укхаза дукьала лькхкий балха опыт, шоай знанеш, тороташ. Цар деннен буси цхьа минут ха ца йоеш хьажкlашта, шекара свеклашта хий дехи.

В. Агаев дика производственник хинна а ца lеш, хьинар дола общественник а ва.

Из партгрупорг, райсовета депутат ва. Ше коммунист хиларах тарра моллагlа шийна тlадилла гlуллакх тешаме кхоачашду Вахита.

«КПСС XXVI съезда — беркате совгlаташ» яхаш дениз а йолаш болх бу цун звенос.

Х. МУКАЕВ.

СУРТА ТlА: «Шалинский» совхоза шоллагlча отделене хьажкlаш лелаеча звеной звеньевой В. Агаев (юкъе) звеной членашца И. Цикмаевцеи А. Бисултановцеи.

Автора сурт.

Старогрозненски бурув тохара белгий управлене коллективо тlеххкоачашъяй бурув тохара барзl бетта план. Пачхьалкхен планагlа лаьрхlача совгlа тохад 1800 метр совгlа бурув. Хlаьта парте эргlанарча XXVI съезда сийна тlаийцача доккхийча декхарах лаьрхlача совгlа хlанзалехьа тохад 700 совгlа метр бурув.

Социалистически яхье хьалхара моттиг дlа ца хецаш хьабоагlа буровой начальник Шупикин Иван Макарович карте латтача шоллагlча «Северни-Старогрозненски» яхача буровой комсомольско-кагирхой коллектив.

Сентябра чотагlа

19 августе рапорт делар цо август бетта план тlеххкоачашъярах, хlаьта хlанзалехье цхьайттлагlча пятилетка чотагlа цо тохад 820 метр бурув. Проектагlа лакха белгальккха скважина йоакхача тоха деза бурув 5300 метр долча, кlанзалехь из кlоаргденнад 4200 метр.

Цхьоалагlа «Северни-Старогрозненски» яха буровой йоакхача проектагlа тоха дезача бурох тlеххьара бlаь метр тоха болавеннай Залелутдинов Тlахир карте латтача буровой коллектив. Тlайоагlача пятилетка чотагlа цо хlанзалехь тохад 410 совгlа метр бурув. Проектагlа скважина йоакхача тоха дезаш хиннер 5500 метр долча, хlанзалехьа из скважина йоакхача тохар 5412 метр я.

Графикал, хьалха а лелаш бурув тохаш я буровой начальникаш Воробьев Николай Федорович, Ковалев Кирилл Михайлович карте латта коллективаш.

Кхыча сменашта хьокхам а телаш къахьегаш я коммунисташ Коростелевагlар Василийн Анатолийн, Сурмин Владимир, Чупкин Анатолий карте латта коллективаш. Цар массазза а шоай сменни нормаш тlеххкоачашъю. Шоай къахьегама толамаш цар хетаду парте эргlанарча съезда.

Т. АЛЕКСАНДРОВ.

КОЛЛЕКТИВА БОЛХ ДИККА ТОАБЕННАБ

Иттлагlа пятилетка йолаеннача хьалхарча шерашка хаддаза тlехьаюсачарна юкъе йолаш а пачхьалкхен декхар дукха тlадусаш а яр «Чечингпромстройматериалы» яхача производственни объединене Грозненски № 1 йолча гlишлон материалий комбината коллектив. Из тlехьаюсаш хиларал совгlа дукха брак нийслора арахецача продукцена юкъе, болхлой алапеш кlезига дар, цуна дувзаденна дукха болхлой дlа-хьа бувлаш хуцалора.

Иштта комбината коллективо дlахо болх бе йиш йоацилга кхетадеш бар объединене кулгалхой. Цу коллективана кулгалде хьожаве лаьрхlар цар Льянов Хамарзий Мурат. Цlаьхха дагадоххарах даь хlама дацар из. Цхьаькха шера пачхьалкхен плани тlаийца декхараш кхоачаш ца деш, арахецача продукцеца lалхьмате дукха брак нийсйолийташ йолча Старопромысловски кирпичкаш еча заводана кулгалде хьожавир из пхи-ялх шу хьалха. Цигара болх цо тоабергба аьлча шенбувлараш а нийсбелар объединене кулгалхошта юкъе. Цхьабаккъда, дукха юкъ ялахар Мурата ше бокъонца вола организаторе кулгалхой хилар дlахьокха. Предприяте коа дукхача шерашка лаьтта эзараш кубически метраш лувхаш ара а яьха асфальт йиллийтар цо, реконструкци йир завода контора, пийшнашта, болх бе йоалийтар керда ши лафет, предприяте коа кьалийр болхлошта лаьрхlа йола столови, коа дlа-юха кхувсаш хинна брак йола кирпишк чулоатталра хьалийр ши бувиир. Дукхача шерашна укхаза болх беш хинна къахьегама ветеранаш хьожабир цо, общественни организацешца дага а воалаш, мастералла, цехашта кулгалде. Уж а кхы а балхаш дарах бовзаргбоацаш хувцабенна тоабелар завода коллектива болх. Хlара бетта плани тlаийца декхараша тlеххкоачашдора, арахеца кирпишк дукхагlъяр бlаь марна йолаш хулар. Цунца цхьана лакхделар болхлой алапеш, дикка кlезигделар уж дlа-юха бувлаш хувцалулга. Лоацца аьлча, овлаигара денз хувцабенна тоабелар завода коллектива болх.

Иштта организаторски талант йолаш хиларах хьожавир Хамарзий Мурат цхьанна шера пачхьалкхен план кхоачаш ца еш хиннача хlанз из бола беш волча комбината кулгалде. Общественни организацеех, къахьегама ветеранех ног гlортолга а еш укхаза а дукха организационни мероприятеш чакхъяьхай цо предприяте болх тоабара, дукха кхетама болх баьб коллективе. Социалистически яхь вlаштlехьъяккхари цунна кулгалделгеи цlенхаштта товдаьд. Хlара цеха, участка коллективана кулгалде оттабаьб шоай балхах дика кхеташ бола специалисташ.

Укх тlеххьарча шин шера къаьстта дика вlаштlехьабаьккхаб НОТ-а мероприятешн рационализаторски предложенеши производствана юкъехулара болх. Дукхьал дlадахача шера производствана юкъейоалаяьча рационализаторски предложенеша, НОТ-а мероприятеша комбината баь пайда 25,8 эзар сом дар, ерригача объединене баь пайда 27,6 эзар сом мара доацача. Хьалха дlаяхача хана кирпишках етта йола вордингаш кулг-кара тетта езаш хулар, из чlоагlа хала болх бар. Хlанз кара тетташ хиннача вордингашта метте электролафеташ я болх беш. Цар халача къахьегамах мукъа а ваьккха кхычахьа къахьега пахд йиш хилийтар 19 болхлочун. Цу гlуллакхах предприятена зазраш сомаш пайда боал шера. Бийда кирпишк тедара йола керда технологи производствана юкъейоалаяьй. Цо кирпишк йоккхен эlамиген йоацаш цхьатарра хулийт, дикал лакхъяьй. Ер шу чакхдалалехьа дикагlа йолча маркагlа арахеца йолаергъя етта кирпишк. Хlанз комбинате арахеца йолаеш я гипсоблокаш, акустически облицовочни плиташ. Цул совгlа вай республикерча lалама сийнача кхерах а хьае йолаеш я облицовочни плиташ. Карагlдийнараш дика дале а комбината коллективо дика кхетаду дlахо йодача хьалхашка латта декхараш кхачашдара де деваргаш кхы а дукхагlа хилар.

Хьалха дlадахача шерашка комбината болхлошта денза дацар хьалхашка латта декхараш, цехашта, участкашта юкъе социалистически яхь лелацар. Хан-ханнахьа баьча балха итогаш а еш уж дlайовзийтацар болхлошта. Комбината партийни организаце оагlонгахьара хаддаза тlахьожам а лоттабеш Тельнова Вера Сергеевна керте латтача профсоюзни организаце цlейхаштта товбаьб социалистически яхь вlаштlехьъяккхара болх. Хlара бетта итогаш ю социалистически яхье яьначча цехаша, участкаша даьхача толамий. Хьалхара моттиг яьккхача цехана хьожаю комбината карара нара тела Цlе байрахи ахчан премия. Хlаьта хьалхара моттиг яьккхача участка коллективана карара нара тела Цlе вымпели ахчан премии лу. Хlанз комбината карара нара тела Цlе вымпел я Бородин Владимир Георгиевич карте латтача цеха коллективага. Хlаьта участкашта юкъе хьалхара моттиг дlа ца хецаш хьайоагlа мастер Каратум Светлана карте латтача цхьоалагlча участка коллектива.

«Профессех дикагlвола болхло е мастер» яха цlи яккхара а шерра яхь йоаржаьй комбинате. Хlанз из сийлен цlи лелаеш дукха болхлой, мастераш ба укхаза. Хlаьта «Гlишлон материалий министерстве дикагlвола мастер» яха цlи сийнай мастера Товдаев Султана.

Хьехамчий болх а дика вlаштlехьбаьккхаб комбинате. Къаьна кадровн болхлой шефал де тlачlоагlбаьб къонача болхлошта. Хьехамчеша уж балхах кхетабарал совгlа царга хьожаш хул уж общественни моттигашка, быте кагий мах миштаб хьожаш. Дикагlвола хьехамчех лоархlаш ва слесарь Оселедко Николай. Цо укх тlеххьарча шин шера иттех болхло кийчваь.

Арахеца продукци дикагlа хилийтара тlаерзаь я дукхе мероприятеш чакхйоах укхаза укх тlеххьарча хана. Хlанз хьалъяь йолаш латт арахеца кирпишк дукхи дикагlа хулийтаргйола йишн, дlаоттаеш латт автомат-укладчик, цо дукхагlа а дикагlа а хулийтаргъя арахеца етта кирпишк. Туннельни пийшкашкарча горелкашта метта кхылраш а оттаеш, реконструкци еш латт, шахтни пийшкашта реконструкци еш я. Уж санна дола балхаш хlанзчул хьалха а чакхдаькад. Цудухьа хьалха дlадахача шерашка арахецача кирпишках дукхагlъяр 75 маркагlа хинна яле, хlанз 96 процент яр 100 марка йолаш я. Хlара шера не продукци дукхагlа хул.

Уж лакхе белгалдаь балхаш чакхдахарах башха-дика производственни толамаш а доахаш дlайолденний комбината коллектив. Ворхl бетта дерригача технико-экономически хьокхамий план тlеххкоачашъяьй цо. Пачхьалкхен планагlа лаьрхlачул совгlа цо арахийцай 85 эзар сома мехьа товарни продукци, заданел совгlа цо мехьала яьккхай 57 эзар сом мах бола продукци. Планал совгlа арахийцай 2840 эзар кирпишк. Къахьегама овсарле лакхъяра план шин процент тlеххкоачашъяьй. Из лакхъяра чотагlа кийчъяьй планал совгlа арахийца ерригa продукци.

Иштта къахьегаш йолча комбината коллективо шин карара ца йоалийташ укх шера лелаеш я «Чечингпромстройматериалы» производственни объединене карара кара тела Цlе байрах, шоллагlча квартала итогаш йича цунна хьожаьяй КПСС Грозненски горкомеи горисполкомеи карара кира тела цlе байрахаш.

Шоай новкъосташта хьокхам а телаш хьинаре къахьегаш бола бlаьш болхлой ба укхаза. Царех ба хlаналехьа пхе шера план кхоачашъяь бола цхьабола болхлой. Уж ба формовщикаш, коммунистически къахьегама ударникаш Лепякин Федор, Пригорнев Геннадий, Супонл Михаил, кхыбараш.

В. КОСТОЕВ.

Нов. Ш. ХАДЖИЕВНА НОХЧ-ГlАЛГlАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Доккхий производственни хьокхамаш дахарах, планови заданеш, тlаийдаь декхараш кхоачашдарах, общественни вахаре хьинаре дакъа лацарах, ваьча дийнахьа денз шовзткъеи итт шу дизарца дувзаденна Нохч-Гlалгlай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамоте лойла Хаджиев Шамсудена — Нохч-Гlалгlай гlишлошъяра управлене № 2 йолча гlишлон-монтажни управлене комплексни боахамарасчетни бригада бригадира.

Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

г. Грозный,
1980 шера 22 август.

Доазол дехьара хоамаш

БОНН. Дюссельдорфе шоайла вlашагlкхийтар Германски коммунистически парте Председатель Г. Мисе ФРГ-е вола Дерригдунен Машара Совета президент Р. Чандрей. Беседа еча хана дийцар машар бахьан долаш лоаттабеча къовсама актуальни дешаш. Вlашагlкхийттачар белгалдоахар, кизьерча гаьналга кхувсаш йола керда американски ядерни ракеташ Малхбузен Европе дlаоттаеньна НАТО-с лача решенена духьален США кердача ядерни стратегена духьален къовсам лоаттабар герзашта доазув оттадарга, герзаш дlадахарга, машаре дахара политика чlоагlъярга бодача наькъа тlа эггара саготагlа дола декхар хилар.

НЬЮ-ЙОРК. Американски автомобилестроенера кризис тlа-тlа ирзуш латт. Цу даьккъера производства объем 1970 шерарча боарамга кхоачаш кlезигьеннай. Болх ца беш латт итташ сборочни линеш, дукха предприятеш дlакъайлай. Автомобилестроителех бола хьабе болх боацараш хlанзле а 310 эзар сагал дукхагlа хиннаб.

1200 болхло дlавоаккхаш хилар хьахьайкальд «Пан Америкэн уорлд эйруэйз» яхача американски автотранспортни компане. Из гlулакх, цун викалаша яхачох, авиатранспортни индустри а чуоваш йоккхий халонаш тlаоттаеш, массанахьа а США экономика юхаялаярах денза ца доалаш даь да.

ЛОНДОН. Алапеш lотlатохарах дола дехар кхоачаше администраце ца тигарах забастовка кхайкаьй Великобритане къаьнагlа долча газетех цхьане — лондонски «Таймсе» журналисташа. Газето мел яьккхача хана журналисташа эггара хьалха яь забастовка я из.

ЛАГОС. Варри яхача портерча (штат Бендел) докераша чlоагlа дездеш тlаийцар Аджаокуте хьалъеш латтача металлургически комбината Советски Союзера гlишлой материалаши оборудованин яхьаш дена «Ривер асаб» яха эггара хьалхара нигерийски кема. Эггара хьалхара прокатни цехаш 1983 шера болх бе йолалла езаш йола из предприяти советски специалистий новкъостолца хьалъеш я.

АНТАНАНАРИВУ. Республика программни документага — малагасийски социалистически революце Хартега хьежжа судебни системана реформа еш я Мадагаскара Демократически Республике. Мохк социалистически лостамагlа дlахьалхашкахьа бодаш хилар хьахьоккаш дола керда законодательство кийчдара болх ба беш. Цо бокъонца белгалъергья халкъа lаадала моттигерча органий бокъонашн декхараши, хlаьта цо а ший аргlанна гlо дергда уж дlахо чlоагlъяраи дегlайоалаяраи.

ИСЛАМАБАД. Вlашагlкхийттача Штатаща «Доттагlала» гlулакхаш леладеча бусалба мехкий кулгалхошта чlоагlа критика йир Палестина мукъаяккхара Организаце викала Абдул Рехмана. Кхыча мехкий дипломатически миссей членаштеи общественноста викалаштеи хьалхашка ше къамаьл деш, цо белгалдаьккхар, цу мехкий территореех Вашингтоно ший агрессивни уйлаш чакхъяхара плацдарм а лаьрхlа пайда эцаш хилар.

ДЕЛИ. Карарча 1980/81 финансови шера пачхьалкхено миллиард рупи хьоахадаьд тайп-тайпарча мероприятешта экономически гlуллакха дукхагlа тlехьабиесача индийски обществерча цхьаболча наха новкъостал дар духьа, хоам бир Инде чурча гlуллакхий министра Зайл Сингга. (ТАСС).

Парторганизацешка-отчеташи хоржамаши

КОММУНИСТИЙ ДЕНАЛ АЙДАРА

40 сах за Нохч-ГӀалгӀай гӀишлошъяра управлене СМУ-6 парте членш кандидати волаш. Дукха ха йоаццаш хиллача отчетно - хоржамий собране итогаш йир цар шера бахча балха, юкъхьанцарча партийни организаце дӀахо бергболча балха план белгалйир.

ХӀана керттердар — белгалдоахар докладчика партбюро секретара С. Д. Вилбаевех къамьлаш дахьрашен,— партийни балха ерриге формаши методаши пятилетка валанеш толаме кхоачашъярап КПСС XXVI съезда яха майоагӀара накъахаран коллектива оарцагӀъяккхар духьа тоаяр.

Собране дакъа лоацаш хинначар белгалдоахар социалистически ях дикагӀа вӀаштӀехьаяккханза, хьалха латта къахьегама методаш шерра юкъекхувлаяза ярг ца хилар.

Маьхера опыт йоаьлй Нохч-ГӀалгӀай АССР заслуженни гӀишлохо Г. Е. Переловч, Н. П. Дроздова, Н. Ф. Солцемкик керте латтача бригадаш. Цхьабакъда, кхьметтел хьалха латтача цу бригадашка а прогрессивни бригадий метод хӀана а юкъейхьанза хиларо тешал ду боахама доал дара дакъе партбюро балха тӀа цӀенхаштта кхоачамбоацараш хилара.

ЧӀоагӀа новкъа а долаш дувцар къамьлаш дахча коммунисташа М. Д. Алмазова, Н. С. Грабовенкос бригадашта материально - технически Ӏалашо эсала еш, объекташ хьалъеча къахьегам во вӀаштӀехьдаькхка, гӀишлон материалаш хьурмат доацаш йоадаеш хиларах. Мадарра аьлча, коллективо дакъа лаьцц Нохч - ГӀалгӀай гӀишлошъяра управлене партокомо кхайкадьта общественни хьажаре — «ХӀара гӀишлоина — тӀехника порядок» яхаш девиз а йолаш культура лакха йолаш гӀирсаш хьалдара конкурсе. ХӀьта из бахьан долаш оттаяь балхий графикаш юкъагӀа йоах, тӀакха бригадаш кхы де хӀана а доацаш сайце латт. Кхоачашъяц пачхьалкхен генподряда план.

Къахьегамен производственни дисциплина чӀоагӀъяра хӀанвчул тӀехьагӀа де дезаш дукха хӀамаш хиларах дувцар докладчика а цул тӀехьагӀа къамьлаш деараша а: укх шера алхха 7 бетта прогулаш яр бахьан долаш 400 гаргга сага-ди дайнад управлене.

Опыто хьахьохь, уж ерриг проблемаш хозрасчетни бригадашка дика къестаеш хилар. Бакъдар аьлча, цар организаце кулгалхошкарен инженерно - технически болхлошкарен дукха гӀулакхаш хьадех лерттӀа материально-технически Ӏалашо яра, къахьегам Ӏилман лерда тӀа вӀаштӀехьбаккхара хилаш юкъейоалайра, къахьегамах мах телара гӀулакх эргадаькха тоадара. Цхьаннена а къайле йолаш дец бригадин подрядо объекташ хьалъяра хинаш лоатъе, дикагӀа а царегӀа а гӀирсаш хьалде, къахьегама овсарле лакхъе йиш хулийташ хиларах. Хозрасчетни бригадашка доагӀар дизаа дӀа-хьа дех вӀаши, лодырашен прогульщикашен жоп лу шоай новкъостацта хьалхашка.

Из дина хов 6-ча гӀишлой-монтажни управлене а, цхьабакъда е партбюрос а, е боахама кулгалхоша а лерттӀа уйла яьяц цу лоархӀамеча деша. Цу хьанъекьа хӀана а хьадда шоай дош аьнкадец общественни организацеша. Постройкома председатела Г. М. Мержоева ше къамаьл деш мукӀарал дир, профсоюзни организаце болхлой инициатива гӀоттаяра, къахьегама дисциплина чӀоагӀъяра, хьалха латта опыт юкъекхахьара дешашта чӀоагӀа мело яь хилара, къахьегамца коммунистически гӀулакх хилийтар дукха лелаю социалистически ях вӀаштӀехьйоаккхача формализм лелаяь. Халкъа тӀахьожама группа председатель И. А. Найко лаь тохкамаш дагардарах кхоачам в бая, керттерчох хӀана ца а оалаш ӀинӀра: уж тохкамаш дарах фу пайда баьнаб гӀирсаш дикагӀа хьалдара, объекташка порядок оттаяра, боахама кулгалхоша лерттӀа теркал хӀана дац довзрнешкара укх хоамаш.

Отчетно - хоржамий собране масе оагӀорахьара анализ йир организационно - партийни дешай. Тоаенний партийни собранеш кийчъяреи чакхъяреи практика, царга юкъ лайта увттаю коллектива производственни общественни вахара лоархӀаме проблемаш. Цхьабакъда, докладчика белгал мадаккхара, хӀана а лерттӀа пайда хьалуш хилац цхьайола партийни собранеш, дея повестка тӀа уттадеш дола дешаш Ӏомадара тӀаберзабаш цхьабола коммунисташ мара.

Партийни организаце структура органьккха тоаяра белгалара болх баьб партбюрос, цудукъа керттерча производственни подразделенешка вӀашагӀъехкай партийни группаш. Шеко йоацаш, цо новкъостал дерга бригадашкен участкашкен партийни болх эргӀбаьнкха тоабара. Цунца цхьана, коммунисташ балхаш тӀа дӀанийсбаре гӀулакх дина вӀаштӀехьдаьккхад яхаш доклада тӀа дийцар корта боацаш да. Бокъъалдар аьлча, управлене парторганизацера дикагӀа дакъа коммунисташ мара бац болхлой, царех доккхагӀдола дакъа — инженерно-техически болхлой. Управлене цхьаьца коммунист мара вац 52 каменщика, 76 штукатура-маляра, 36 плотника юкъе; коммунисташ вӀалла а бац бетонщикашта юкъе.

Собране къамаьл дьача плотника Е. С. Ильина къаьстта белгалдаьккхар тӀанийца решенеш кхоачашъяра лоаттабу тӀахьожам чӀоагӀдаьза барг ца хилар. Масала, хьалхагӀа хиннача партийни собране дийцар, терапевтически корпусе кхийола объекташ хьалъеча хье ца болийташ гӀишлонхой балха дӀахувлилга вӀаштӀехьданнкаьа дарг ца хилар. Цхьабакъда, из дош кхы ше дийцачара дӀахо меттахьа даьнадац.

Кадраш балхаш тӀа дӀанийсъяра хаддаьза йоакхо ю управлене парторганизаце. Укх тӀеххьарча хена товенцай инженерно - технически болхлой состав, цар техически знаней боарам лакхбенаб. Цунца цхьана дукхача ИТР-ашта тоъаш организаторски кхетам баларен гӀулакхаш лелаьдара. Нахаца болх бара опыт. Цунца дувзадена партбюрос коллективе беча хьнкареча политически балха юкъсоза езаргъа инженерно - технически состав.

Массово - политически балха дешаш дувцача хана собране дакъа лаьцараша белгалдоахар, идеологех бола КПСС ЦК сонам оралаьнначул тӀехьагӀа управлене коллективе партийни дешарен экономически образованен боарам лакхбенв, интернациональни патриотически кхетам балара болх тоабена хилар. Цунца цхьана цхьаболча пропагандистий зовиташка нах кӀезига ухар, тӀагӀоллара мара Ӏомалцар теоретически материал, деша багӀараша из во кхетайора. Участкашкен бригадашкен хӀана а кӀезига еш КПСС чурчен арахьарчен политика актуальни проблемех йола лекцеш беседаш. Кхоачамбоацараш дукха да гойтара агитаци вӀаштӀехьйоакхача, кӀе уголокаш кийчъеча.

А. СКРИПЧЕНКО,
КПСС Грозненски горкома оргетдела заведующе заместитель.

ИНТЕРНАЦИОНАЛЬНИ ДОТТАГӀАЛ ЧӀОАГӀДЕШ

ЦХЬАН УЙЛАНО КХОТАБАЬБ

Къахьегамхошта интернациональни кхетам луча тоалтойоре формаш юкъейхь Назрановски П. Азриева цӀерагӀча «Электроинструмент» завода партийни организаце, цун партийни бюрос. Пролетарски интернационализм, халкъий доттагӀал, советски къаьмнаш народностий шоайла гаргоаувла, советски халкъ оалаш йола керда исторически общность хьаенлар — уж дешаш дувц партийни а комсомольски а дешара системе.

Из боях чакхбоакхаш ба дукха агитатораш, политинформатораш, пропагандисташ. Завода болхлошта идейно - политически кхетам луча хьнкаре къахьегаш ба: завода директора заместитель Албагачиев Ахьмад, инженер - технолог Дошаклоев Ӏаниан, инструментальни цеха начальник Оздоев Рукьман, № 43 йолча цеха начальник Гадаборшев Муса, керттера конструктор Сагов Закре, дукха кхьбараш.

Заводе коллектива интернациональни кхетам лунга вӀтха дувзадена да патриотически кхетам баларца. Даймехкацара безам совбаккхара революционни а тӀема а сийлен моттигашка походаш ю, революце, граждански а Даймехка а тӀемий ветеранаца вӀашагӀбетталу, бӀухой дӀабехача кашаш шефство лелаю, эскаре гӀулакх де баха кагий нах торжествено лакхабоа, газеташ тӀа, гойтара агитацей дувц интернациональни а патриотически а дешаш.

Завода болхлошта интернациональни кхетам балара дикка новкъостал ду интернациональни доттагӀален клубо.

Общественни вахаре лоархӀамегӀа йолча аьттувашта шоана лу ца.

Вай кхачи массайолча миллиарге, довзол дезьарча 30 соагӀча керте дӀоут завода продукцэ КИДашца буэзам лелабу завода продукци дӀехузлайтача предпринимательца, цар коллектива истори, вахар, перспективаш йоза.

Клубе члена тарам тӀоу зийташ дуз дуний тӀа кутя событеш. Шоай кортамукъане бехьанце империализмача дузъе къоасам лоаттабача мехкий оагӀув хьалоец. Ишта тӀаьххие хилар Афганистана, Камбоджа халкъашцара солидарноста митингаш.

Интернациональни кхетам балара чӀоагӀа лоархӀам боллаш я укх завода коллективе, «Электроприбор» яхача Грознерча, «ОЗАТЭ» яхача Орджоникидзерча «Сухумприбор» яхача Сухумерча заводий коллективашца лелаю социалистически ях.

Ях лелаяь заводашта юкъе хьрина а ца Ӏеш, цехашта, бригадашта, участкашта, цхьатарра профессеш йолча болхлошта юкъе хьрина.

Ях лелачча заводий коллективашца тха вӀашагӀкхетар балам, барт тайна хул. Ишта дукха за йоацаш вӀашагӀкхетар хилар тха болхлой «Сухумприбор» завода коллективаца. Тха делегацена кулгалдеш вар КПСС Нохч - ГӀалгӀай обкома член завода токарь Б. Сагов.

Вай Ӏаьдана деррига рузнаь, керттера догондо нах ба. Кест-кеста хозе йиш я укх тайпара дешаш тха советгӀи наь, тха коллектив — цхьа дезал, завод — тха цӀа.

Тха заводе болх беш ва техническе тӀахьожам воаттабача отдела оакхагӀаелла мастер Гизатулин Мубаракча Шамиле. вин, къамах татарин ва из. Дукха къахьийга, салаӀа боккъо хьигха ва Мубаракша. Сийлахьбоккхача Даймехка тӀем тӀа дакъа лаьцад. Цун тӀема а машара а ниит белгалбоакхиаш дукха советгӀаш цийнад. Царна юкъе я Октябрьски революце орден, дукха медалаш. Завод болх ба йоалаь… хьалхарча шерашка балха вена ва.

Тахан заводе болх беш ва цун 9 дезалхо. Цул соагӀа завода болхлой бӀарча династи хьалялаьй цо. Цун ши вой иттагӀча пятилетка ударникаш ба, хӀана цар болх бу 1982 шера шоллагӀча квартала чотагӀа. ХӀьта Гизатулина дӀатьнйахача лоакхерча разрядах волча лиштайшиа Мохлоев Мухарбика доа деннад СССР Конституци тӀанийца кхоалагӀа шу дузаш цхьайттапагӀча пятилетка хьалхарче шера план кхоачашъе.

Дукха шераш да сборочни цеха слесареша - сборщикаша Л. В. Бариллос, Д. Г. Оздоевас, Л. М. Караблиновас, Т. И. Тумговас цхьана болх бу. Уж цхьана болх бах Ӏеш, цар вахар, лелар юкъа да. Цу тайпара масааш дукха доаладе йиш яр. Завода болх беш пачайтта къамех бола нах ба. Ленински къаьмий политико вӀашагӀтоха, барт тайна ба уж. Завода доаза толамаш цар хьашъайце, цар кулгацца доахаш да.

1979 шера план толамца кхоачаш а я, 1980 шера тешама старт йийцай гӀапуровцаша М. Бархоеваи М. Муталиеваи кулгалдеча комплексни бригадеша, коллектива 59 сого иттагӀча пятилетка задане В. И. Ленина 110 шу дузача дийнахьа кхоачашьяьй. Къахьегамо хьалха латтача коллективашта юбилейни грамоташ еннай.

1980 шера хьалхарча квартале завода коллектива шин группе йархьача социалистически яхье котало яккхарах карара кара тела ЦӀе Бойрахь еннай. ШоллагӀча квартале а хьнкаре къаьлйигад завода коллектива. Республике шоллагӀа моттиг яккхарах цунна Сийлен грамотш парте Назрановски райкомо, райисполкомо кӀорд карара тела ЦӀе Байрахь еннай.

Заводчанаш дахьча тоъам баь ц дага бац, уж массаза кердадар лохаш ба, КПСС XXVI съезда баха на йоагӀара нагьабахара къахьегама вахте аттача коллектива дикагӀий социалистически декхараш тӀаьийцад. Хьалха волавой продукци маьхьала ккхаре план 7 ноябре кхоачашье лерхӀар, хӀана — цхьа бутт хьахха, 7 октябре, СССР Конституци тӀанийца кхоалагӀа шу дузаш. Ишта дош деннад иттагӀча пятилетке планей соагӀа 3,8 миллион сома маьха кепоа продукци арахеца, 11 пятилетке овсара, дикаг лакха йолаш болх бира чӀоагӀа лард йолла.

Из программа кхоачашъяра тӀаеста ба партийни а кхыча общественни а организацешна бу беррига организаторски партийно - политически болх. Из кхоачашъе лархӀа я дукхача къамех латта тха интернациональни коллектива.

С. МУТАЛИЕВ,
П. Азриева цӀерагӀча «Электроинструмент» завода парторганизаце секретарь.

Закон телхаде йиш яц цхьанне а

КПСС ЦК ноябрьски (1979 ш.) Пленума материалашка, ишта КПСС ЦК, СССР Лакхехьарча Совета Президиуме, СССР Министрий Совета, ВЦСПС-е «Халкъа боахаме къахьегама дисциплина дӀахо чӀоагӀъярахи кадраш хуйцалуга кӀезигдарахи» тӀайнача сонам тӀа чӀоагӀа уйла тӀайохийт болха ерригача участкашка дӀахо къахьегама дисциплина чӀоагӀъяра. ДагадоххарагӀа дах хӀама дац из. Мехка хӀама а кӀезига яц къахьегама дисциплина телхаярца, корта бохабу малараш меларца, прогулаш ярца пачхьалкхен экономикана, къахьегамхой хьаштаьта дикка зе деш йола моттигаш. Духхьал вай цхьан республике прогулаш ярах хӀара шера 40 эзар гаргга сага-ди дов, из бахьан долаш кӀезигагӀа арахец 2 миллион сома маьха продукци.

Къахьегама дисциплинах болча ленински хьехамгера хьайоалаеш а дегӀаенача социалистически обществе цун хила езача эргалоний лоархӀам беш а лелаю Коммунистически партеи Советски правительствоа дӀахо къахьегама дисциплина чӀоагӀъярах йола шин политика.

Болхлошен гӀулакхерча кахен предприятешна, учреждецешка, организацешна балхах дола къахьегама договораш уттелара нахъаца кхоачашъю шоай къахьегама бокъо.

Къахьегама договор — из цхьан оагӀора къахьегамхоштен предприятештен вокх оагӀора учрежденештен организацештен юкъера вайад я, цунах къахьегамхоша моллагӀча цхьан специальностах, квалификацех е должностах болх бу, чурча къахьегама дисциплина тӀа белгалдаьча тайпара. ХӀьта къахьегамах долча законодательства тӀа, договора тӀа шина а оагӀоло чӀоагӀдаьча тайпара къахьегамхошта алапи тела, къахьегама хьалаш лоаттаде декхир тӀаьц предприяте, организаце, учреждене.

Къахьегама договораш уттаду йилла ха йоацаш, кхаь шерал дукхагӀа йоацаш ходаль ха йолаш: ходамболла болх баь боаккхача хинна. ДӀаладаь а багах дипца а оттаде йиш я къахьегама договор. Кулг а яздайташ 'доазийт балха дӀаэцара приказ. Къахьегама договор оттадьчул тӀехьагӀа балха дӀанийцарг лоархӀ, балха дӀаэцара деррига гӀулакхаш чекхдаьнна деце а. Кхыча предприятера, учреждецера, организацера кулгалхоша вӀаши дийца хьажаваь е хьакийха волча болхлочунца къахьегама договор ца оттадеш Ӏе йиш яц.

Болхло шийна бе тӀанийна болх хоаш вий хьажара йола ха белгалъяккха а йиш я оттадеча договора тӀа, балха дӀаэцарах долча приказе тӀа дӀа а яздеш. Цу тайпара ха йилла 18 шу далаза барашта, профессионально - технически дешара заведенешка дийша баьннача къонача болхлошта, лакхера а юкъара а дешара заведенеш чакхъяьхача балха бахача къонача специалисташта, бронагӀа балха дӀахьожабьча Сийлахьбоккхача Даймехка тӀема инвалидашта, къычахьара хьежабь балхе дӀаэцараша.

ССР Союзен РСФСР-ен законодательства оттаьчул болхлочоа 1 кӀирал, гӀулакхерча сага 2 кӀирал бехктохамеча болхлочоа цхьан беттал тӀех оттае йиш яц ха. Нагахьа санна йила ха тӀехьъиннале саг боах хоаш хилара белгало я.

ХӀара шера прогулаш ярах, кхыча тайпара къахьегама дисциплина телхаярах 3 эзар соагӀа саг болхара дӀаволл вай республике. Царех ши эзар соагӀачо ца воалаш, яь прогул лоархӀаш балха юхаоттаве аьле лаявалеш лу суде. Царех юкъера лаьрхӀача 40 процент болхлой, гӀулакхера нах предприятешкаре, организацешкаре, ца боалаш цӀагӀа багӀарах дӀаза алаш дӀа а луш юха дӀабохийт шоаш хьалха хиннача балха.

Суданшка дувцача цу тайпарча дешашна хьежача гучадоал цхьайолча предприятей учреждецей, организацей кулгалхоша болхлой, гӀулакхера нах мукъабоалийташ къахьегама законаш телхадеш хилар. ХӀьта цхьайолча профсоюза моттигерча комитеташта цу дешашта тӀахьожам ца лоаттаберал соагӀа, шоаш а телхаду къахьегама законодательство, цхьайола моттигаш я болхлой дешаш лерттӀа хьина а хьекка къоаста ца деш, законах йола цар бокъонаш нийса ца лелаеш.

ДукхагӀа къахьегама законодательство телхаерех лархӀа мегаргболаш ба «Чечено-ингушвино» объединение, юрта бохахам министерства совхозий, Респотребсоюза предприятей, республикерча цхьайолча кхыча предприятей кулгалхой.

Ялатапродуктай республикански производственни управлене Самашкински ялат дӀачуийдеча пункте болх беш вар Матомалиев. Моттигерча профсоюза комитето дӀаваккха бокъо ца луше а ялат дӀачуийдеча пункта директора Абубакирова приказ а теха балхара дӀаваькхар из. ВагӀйза ца воалаш цӀагӀа вагӀарах доагӀа 285 сом алапи дӀа а долийташ, Ачхой-Мартановски халкъа суда решенегӀа балха юхаоттавир Матомалиев. Профсоюза комитетагара бокъо йоацаш е приказа тӀа дӀаваккхара бахьан белгал ца доаккхаш балхара дӀаваьккхар ма лелаьча «Терский» совхоза № 1 йолча МТФ бригадир Хабаев. 70 процент судо балха юхаувийта болхлой дӀабоах профсоюза комитеташа пурам телаш.

Цунца цхьана, администраце саг балхара дӀаваккха бокъо ехаш деча дахарашка балхара саг дӀаваккхара дола бахьанаш кӀоаргга ца тохкаш е из ше тӀавоацаш къестадеш я профсоюза цхьайола фабрични, заводской, моттигера комитеташ. Закон толха а деш балхара дӀаваьккхар кхеназ вола Сатаев. Скотник Сатаев балхара дӀаванкха бокъо ехаш директора дах дехар дӀавоаккхаш вар тӀавоацаш дийца а дийца дӀаваккха мукъа бевар «Братский» комсий совхоза моттигерча комитето, кхьметтел кхеназ барий гӀулакхашта йолча комиссе из дӀаваккха мукъа бенибий а ца хьожаш. Балха воалаш яьккхача хинна доагӀа алапи дӀа а долийташ Надтеречни района халкъа судо балха юхавахийтар Сатаев.

Прогул ярах балхара дӀабоахараш фу бахьан долаш цӀагӀа Ӏиийаб хьажац, ишта РСФСР КЗОТ 33 статьяе кхьа лоархӀаме бахьан доацаш балха ца воагӀаш Ӏиймар мара балхара дӀаваккха бокъо луш ца хилара деша лоархӀам бац цар.

Балхара саг дӀаваккхар е кхыча балха тӀа вахийтар закон чӀоагӀа толхадеш дола хийча цу гӀулакха бехке волча администрацие кулгалхочун алапех кхь оаладал дукхагӀа доацаш саг балхара дӀаваккхарах хиина зе предприятена, учреждецена, организацена юхаметтаоттадара кӀалхьожадеш решени е декхарийла я суд.

«Севкавхозмонтаж» Грозненски участка прораб Татесов цу участка начальника М. С. Хабирова профсоюза моттигерча комитетагара бокъо а ца ехаш балхара дӀаваьнкхавар. Город Грозне Старопромысловски района халкъа судо Татесов закон толха а деш дӀаваьккхар гучадаьлча, бокъо йоацаш балхара дӀаваьнкхачоа 342 сом дӀалуш цу участкана хинна зе юхаметтаоттадир Хабирова алапех.

Къахьегамах дола законодательство нийса цӀена кхоачашдаро айбу болхлойи гӀулакхерча наьхен творчески торопаш Ӏоаяро, юкъарча производства эффективность лакхъяра, къахьегама дисциплина чӀоагӀъяра низ. Цудухьа, шоаш къахьегама гӀулакхаш дувцаш граждани толхаяь къахьегама бокъонаш юхаметтаоттаеш, ишта пачхьалкхен предприятей, учрежденей, организацей бокъонаш хьаллоацаш закона белгал мел даьхача хӀамаех пайда эц республика халкъа судаша.

Н. ЭДИЛОВ,
Нохч - ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча суда председатела заместитель.

ВАХАРА СИЙЛЕН ОАГӀОШ

Мехкдаьтта а газови а промышленность болхлой Денна накъадолхаш тахан къахьегама хьалха латтарий цӀераш яьха а ца Ӏеш, сий деш бувц вай интервенце а граждански тӀема а халача шерашка Грознера мехкдаьтта промышленность вӀаштӀехьйоаккхаш хиннараш. Цу сий долча наха юкъе къаьстта моттиг дӀалоац Коснор Иосиф Викентьевича — тешамеча большевика - ленинца, революце идеяш бахьан долаш деррига а шай вахар дӀаденнача сага. Грозненски мехкдаьтта управлене хьалхарча председателa.

Коснор Иосиф Викентьевич болхлой дезале ваь. Къахьегама вахар цо дӀадоладаьд шийтта шу даьлча. Эттара хьалха из балха вахав Сулински металлургически заводе. 1909 шера большевистски парте мугӀарашка хьайицав, 17 шу даьлча революционни гӀулакхаш лелаьдар бахьан долаш Енисейски губерне ссылке вахьийтав.

1917 шера февраль бетта Коснор Москве воагӀа. Уххаза буваам, оттабу цо большевистски организаца, Октябрьски революци яллалца РСДРП(б) Московски областной бюро агитатор хиннав. Цо Замоскворецки районерча къахьегамхошта парте политика дӀайовзийтыш хиннай, гера дола отрядаш вӀашагӀйийхкай. Уххаза контрреволюционни дола низаш дохадеча керте лаьттав. Революци котъьлиначул тӀехьагӀа из цу района комиссаралла хорж. Граждански тӀом болча хана Коснор тайп - тайпарча командни посташка хиннав: гвардейски къаьсттача батальона командирагера дӀаволавенна VIII Арме командующега кхаччалца.

Сайцаццар граждански тӀема тоаш, ерригача районашкара моастагӀа аравъяккхавацар къона Советски пачхьалкхе халкъа боахам юхаметтаоттабе йолалуча хана.

Граждански тӀемон интервенцей юхейттар во тӀехьале яр. 1921 шера 20 сентябре ВСНХ дахьийтача письмо тӀа Грозненски мехкдаьтта промышленностах лаьца ишта яздора Иосиф Викентьевича: «...1919 шера болх беш, ерригa а 43 скважина мара яцар. 1917 шера болх беш хиннача ерригача скважинех 10 процент гаргга яр уж, вожаш скважинаш йохаь латтар...

Беррига а мехкдаьтта боахам: мехкдаьтта чакхдоахи заводаш, тӀонна йола предприятеш, водокачкаш, трубопроводаш, кочегаркаш, граждански гӀишлош чӀоагӀа йохаь а пайдана йоацаш а яр. Петровска оагӀорахьа дӀайоде мехкдаьтта провод болх беш яцар, из дукхача моттигашка йохаь яр... Грозный города а кхь даькъах цхьа дакъа дохадаьдар, хайра хӀама инсаьцар цӀи яьппа яьгача Грозный станцех а. Грознерча болхлоех хьалха хиннача рех кхоалагӀа дакъа мара дисадацар.

Советий Ӏаьдал хьатӀадоагӀача хана ишта хьал долаш бар мехкдаьтта боахам...».

1920 шера март бетта Республика Реввоенсовета приказах Къилбаседа Кавказе бахача къахьегамхошта боахаба халкъа боахам юхаметтаоттабе новкъостал де Кавказски Къахьегама Эскар вӀашагӀделлар. Эскара хьалхашка латтача декхарех керттера дараш: республика кхачап база хьатъелга, Центро дӀахьажадаьча мехкдаьтта дӀаухийтилга, къахьегама дисциплина оттаелга. тӀема доакъошка де дезаш дола балхаш дайтилга дар. Къахьегама Эскаро болх бора Грознерен Петровскерен дена Туапсен Сочен кхаччалца. Грозне къахьегама армейцаша юхаметтаоттайир цӀера машинникъ, мехкдаьтта промыслаш, заводаш. Кавказски къахьегама Эскар вӀашагӀделлар VIII Арме бӀухоехи кхыча тӀема доакъоехи. Эскара командующи вар Иосиф Винентьевич Коснор.

Къаьстта чӀоагӀа теркам тӀабахийтар Къахьегама Эскаро Грознера мехкдаьтта промышленность юхаметтаоттаяра. 1920 шера 11 апреле техача приказагӀа мехкдаьтта управлене начальникалла хьожавир нов. Нурской. Цунна тӀаьилар мехкдаьтта управленено эша штаташ вӀашагӀйохкилга, управлене бергболча балха положени оттаелга.

Къахьегама Эскар хӀанзалца ца баьча бесса сихача темпашца болх беш дар. 1920 шера 11 апреле тоабаь баьлар цӀера машинникъ, цу дийнахьа грознеечи мехкдаьттахоша Ленина цӀерагӀа Москве яхийтар мехкдаьтта продукташ тӀайола маршрутни поезд.

Владимир Ильич Ленина хаддаза теркам тӀалоаттабора Грозненски мехкдаьтта промышленность юхаметтаоттаяра. В. И. Ленина ховра из мел хала гӀулакх да. Мехкдаьтта управленена централизованни кулгалар духьа В. И. Ленина телеграмма яйт Грозне: «...Мехкдаьтта промышленни района кулгалделга а лаьрхха хьакъоастадаьча тӀема доакъоех пайда эцилга а айхха дувза а дувзаш. Оборона Совета ВСНХ-на тӀадиллача бакъахьа хет Коснор Грозненски мехкдаьтта управлене председателалла хьожавелга, массадолча гӀулакха Главномехкдаьтта организацена чу а воагӀаш, шийн ерригa ха мехкдаьтта боахама управлене гӀулакха цо дӀа а луш».

26 апреле хиннача Грозненски мехкдаьтта управлене коллеге хьалхарча заседане чӀоагӀа теркам тӀабохийташ тӀанийцар В. И. Ленина телеграмма. заседане «Грознефта» структура чӀоагӀйир.

1920 шера 26 апреле Грозненски мехкдаьтта управлене гӀолла арадаьлар грозненски мехкдаьтта промышленноста национализаци ярах дола № 1 йола приказ. Цунна кулг яздаьр И. В. Коснор вар. ЛаьрхӀа вӀашагӀъеллача комиссе акт оттайир Грозненски мехкдаьтта промышленноста боахам Грозненска мехкдаьтта промышленностен заводийи управленета дӀалуш хиларах.

Грознера мехкдаьтта промышленность сихха юхаметтаотташ латтар. 1920 шера май бетта болх беш яр 72 скважина, 20 скважина яккха буруа тохаш дар. Май бетта дена август хьатӀакхачалца йолча юкъагӀа болх бе йолалийтар 101 скважина, цунга хьежжа мехкдаьтта а пхеза дукхагӀа дакха доладелар.

1920 шера аьхки Коснор юхавийхар Врангель воха вача дакъа лаца. 1921 шера январь бетта Грозне юха а вена, мехкдаьтта промыслаши заводаши юхаметтаоттаеча кулгалдеш вар из.

Цу шера бӀаьстий Грозненски мехкдаьттахоша белгалара толамаш даьхар. ДукхагӀа даьнха доладенна мехкдаьтта, чакх а доахаш. дӀаухийтар мехка районашка, тоаелар къахьегама дисциплина. Из белгал а доаккхаш, 1921 шера ше тӀанийцача сонам тӀа ВСНХ Президиумо баркал аьлар нов. Коснор керте лаьттача Грозненски мехкдаьтта управлене болхлошта, гӀулакхерча наха, техически персонала.

Уж толамаш доккхача дакъе дувзаденна дар Коснор Иосиф Викентьевича цӀерaца. Лоаццача хана мехкдаьтта управлене болх тоабе хайра цунна. Атта болх бацар цу хана ши гӀулакх кхоачашдеш хиннача — Грозненски мехкдаьтта управлене председателя Кавказски Къахьегама Эскара командующим хиннача Коснора тӀалаьттар. Бакъда, мел дукха халонаш дуьйла лятте а, толам баккхара къахьегамхой оарцагӀбаха вӀаштӀехьдолар цун. Къахьегама тӀера волча, дош къоастадеча цӀакхка озабезам беш ца хиннача Иосиф Викентьевича массаза а шийгара хьожам телар. Цо массаза а хьаллоацар къахьегамхой инициатива, массаза а кийча вар царна новкъостал де. 1922 шера цо аларагӀа хьувзадеш буруа а тохаш, хьалхара скважина йоаккхаргӀйола ши бригада вӀашагӀъеллар.

Опыт толамца чакхъаьлар, тайп - тайпара халонаш дукъхала инийслой а, Грознерча мехкдаьтта промыслашка шерра юкъейоалайир из.

1925 шера Грозненски мехкдаьтта промышленноста национализаци ях пхи шу даьлара цӀей дедеш дар. Цу хана «Грознефть» трест Советски Союзе еггара дикагӀчарех лоархӀаш яр.

Грозненски мехкдаьтта боахам юхаметтаоттабеча хьинаре къахьегарах белгалваьннача 13 мехкдаьттахочоа, царна юкъе Коснор а волаш, СССР ЦИК Президиумо 1925 шера Къахьегама ЦӀеча Байракха орденаш елар.

1926 шера Коснор Грозера дӀаводa. Парте хьожаву из цун знанеш, принципиальность, организаторски талант эшача моттигашка. Из хул СССР халкъа боахаме тайп-тайпарча постешка: «Югсталь» треста управлене председатель. ВСНХ председатела заместитель, еза - йоккхача промышленноста наркома заместитель, хьыча балхаш тӀа.

Мехкарча тайп-тайпарча моттигашка болх беш волча Иосиф Викентьевича бицлацар грозненцаш, царна фу эш хьожар, гӀайводар цар толамаш даьхача, хаддаза новкъостал деш вар. 1931 шера грозненскии бакински мехкдаьттахоша пхе шера план 2,5 шера кхоачашйинча ше чӀоагӀа гӀадвахар дувцаш телеграмма яйтар цо.

Грозненски болхлоша хьалхара пятилетка 2,5 шера кхоачашъяр вӀаштӀехьдоаккхача Коснора хьинаре къахьегар бахьан долаш 1931 шера март бетта Ленина орден елар цунна.

ТӀеххьарча шерашка тайп-тайпарча гӀулакхашка хинава Коснор. Из хийрхав КПСС ЦК члена кандидаталла а членалла а.

Тешаме вола большевик-ленинец, башха-дика вола боахама а политически а кулгалхо Коснор Иосиф Викентьевич кхелхав 1937 шера 3 июле. Цун вахар къахьга масал да Коммунистически партена, советски халкъа сица кходеш гӀулакх ишта дезза хьахьохаш.

Л. ЦАРОВА,
НГӀАССР Централъни пачхьалкхен архива болхахагӀйола архивист.

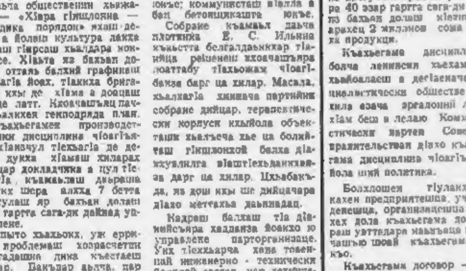

1980 шера СССР Пачхьалкхен премии хьожаяра

ТАДЖИКСКИ ССР. ТӀеххьарча шерашка республике мел йолча монументальни искусства произведенеех эттара боккхагӀча лоархӀаме да Душанбе Садриддин Айнена оттадаь памятник-ансамбль. Из хетадаьд таджикски советски литература хьанхелачоа, Ӏилманхочоа, общественни деятела, хьадийнлар ца С. Айни ваь бӀаь шу дузаш юбилей йолча хана 1978 шера.

Скульптурни ансамбла деталеш холадаьча бораах хьадаьд «Монументскульптура» яхача ленинградски заводе.

Памятник хьадеш болх баьб Омар Гасанович Эльдарова — СССР художества Академе член-корреспондента, Азербайджански ССР искусствай заслуженни деятела, Азербайджански ССР заслуженни архитектора Александр Петровича Агоронова, таджикски архитектора Рустам Джалалитдиновича Каримова.

СУРТА ТӀА: С. Айне памятник.

Р. НЕТЕЛЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

ДАИМ ЦХЬАНА

ДОТТАГІАЛА НИКЪ

Нохчаша, гІалгІаша, черсаша, балкхароша, кІиргаша, Дагестана халкъаша, юкхьанца дена Къилбаседа Кавказа бахархоша, дукха ха хьалхагІа дена шоайла а Россеца а айхха экономически, политически, культурни бувзамаш леладаьд. Лоаман халкъий исторически ккелаш цхьатара хиларах, экономически хьашташ юкъара хиларах, территореш гарга хиларах аьттув баьнаб цар вІаши массе оагІорахьара доттагІала гІулакхаш леладе.

XVI-гІа бІаьшере юкъеккхоачаш Турце лоалла оттара кхерам тІабессаб Кавказан Россе, къулбехьеnиeн. Шоаш лоалла оттадара кхерам бокхха хилар кхета а лаьр Къилбаседа Кавказа халкъаша новкъостал дийхад Москоаски паччахьалкхенгара. Цу хана дено кхы а дукхагІа сихъеннай Кавказа халкъаш Россеца гаргадахара процесс, цу хана деза цІакха а цахаддаш хьеннай яь. Ховш да, 1567 шера цхьан вайнахьа общественна доал деш хиннача Ушаром-Мирзе Окуцке юкъарчал довцаш бувзам оттабаьб кавказаша декар дарах хьалъяьча Суже аггара хьалхарча эрсий городе - крепоста бaьхаршица, хІаьта шийна тайна тІайийцача Россе доттагІчун дехараш лерригІа кхоачаш а даьд. Цу хана деза стратегически планага диллача лоархІаме йола Дарьяла чІожен Геха, Орга, Шолх, Тийрк яхача хиний атагІенаш Россе доттагІал тІехь ГуржегІа, Черсашкахьа, Дагестане Нохч - ГІалгІайчене хьнъкъаш деш йола моттигаш а хинна дІаьттай.

1588 шера Терки аьнна цІи а йолаш эрсий керда город-крепость хьахиннай фордах Тийрк дІаккеттача метте. Къилбаседана казацкий къаьст - къаьста слободаш Іойийхкай цушна гонахьа: Онуцкая, Черкесская, Татарская.

Революци хьалехьа хиннача историка В. Поттос яхачох, кхычарел хьалхагІа йилла хиннай аьккхий баха хайша Окуцин слобода. XVII-гІа бІаьшере юкъеяхале Терке хиннача немецки Ікхахочо Адам Олеаре яэду, города слободкашна бaьха кавказцаш, «хІана дика кІаьдагІа а ІмерзагІа а ба, хІаьта из хила тарлу уж эрсашта юкъе баьхандаьн хІара дешна цараца дІа-хьа гІулакхаш леладаьндаьн. Мотт шоай ба цар цхьабакъда, массанеха а хІана хац аьнна хов цариа эрсий мотт бувца». Велгалдаккха деза, лоаман нах эрсий мотт бовзеи Іомабен кхы а хьалхагІа Гребенской казачества городашка болабенна хилар. Лоаман нахен гребенской казакашен доттагІал тІехь леладу бувзамаш (хаст-наста вІаши эш йола гаргалонаш а) чІоагІа лоархІаме хиннад, эрсаштен къилбаседакавказцаштен юкъе дика гІулакхаш тосса даларан чІоагІдеран.

XVIII-гІа бІаьшере юкъекхаьчача хана эрсашпара оагІув бокъонца чІоагІ а бале дІаотт нохч-гІалгІай общество. Россена вай кохк бокъонца хьабеллача шоаш кара доагІа дакъа лаьцад торговля лелаьча наха, укхаза хиннача эрсий эскарша, Ішмакхоша, каст-каста эрсий городашка яхача нохч-гІалгІай делегацеша, посольствеша. ВІаши гІулакхаш леладара опыт XVIII бІаьшерен 20—50-ча шерашка чІоагІъеннай. 1743-чея 1756-чен шерашта юкъерча хана кхы а дукхагІа чІоагІъеннай Чьачан-Ойла округера Россе позицеш, юкъера бартцхьоагІо айхагІа хиларца а моттигерча дукхача феодальни доалахойн цар эздейн оагІонгахьара Россе службаш официально дІаоттарца а. Эрсех дІаккхийттай Германчук, ЧІаьбардой, Шаьли, Алды, кхыяраш санна йола нохчий общеcтваш.

1770 шера феврале чакхдаьннад гІалгІай шоай лоІаме Россех дІанхстилга. Цу хана гІалгІашца цхьана иштта декараш деши дувнаш дуаши Россена тІаІхай Нохчийчен шаьрача ядача юрташкара общеcтваш. 1781 шера шоаш Россех дІакхетаца хилар бокъонца чІоагІдаьд дукхагІа нах бахаш, политически экономически гІулакха лоархІамегІа йолча нохчий юрташкарча обществаша, шаьрача ядача юрташта — йоккхача Чаьчанан Адки-Аулан гонахьа вІашагІкхийттача чахкеринцаша, генинцаца, герменчукоевцаша, качкалыковцаша, кхыча йоккхийча обществаша, вешта аьлча Йоккхача Нохчашкахьа мел бахача ваха. ХІаьта машара тІехьен шиь лоІамагІен Нохч - ГІалгІайче Россех дІанкхетар документально чІоагІденна даьннад 1781 шера 21 январе. Нохчийчен дукхагІа йолча обществаша шоаш Россех дІакхетарах долча договора кулгаш яздаьчул тІехьагІа.

Шоашца оагІув болча кхычa къамашта (черсаштен дагестанцаштен) доал даьраш та, йоал кхареашта, боарам боацаш дукха есахк йийхарашта дукьалбийннаб нохч-гІалгІай ахархой. Шоайла вІашагІа а беттаьуш дукьала увттарда есакха кІалхарбовла а шоаш баха Іохайша лаьтташ карара це делийта а гІийртаб ахархой. Баха Шаьла хьабаьkха хиннача черсий ахархошта чІоагІа влияни лый паргІатагІча хьал тІа хиннача къзача Іазана кІаллаттаиза болчен нохч-гІалгІай ахархоша. Нохчашха болча дукххача ахархоша гаргалонаш яьй черсашца, тІехь-тІехьа дукхагІа чІоагІлуш хиннад царна юкъера доттагІали экономически гІулакхаши.

Нохч - ГІалгІай фольклора тІа йоагІа моттиг дІалоац нохч-гІалгІай халкъо черсий аьлашта, дагестански шамхалашта, аварски нуцалашта дукьала цхьана лоаттабьча къовсамо. Цу турпалча къовсама хетадь шиь йили да: «Адий Сурхос Мусосте аьлал дохадар», «Балу баьччо Катермана аьлал дохадар». Цу къовсама турпалаш хестабу иллеша. Нохчаштен гІалгІаштен тІера Іаьдал шоай бера да далийтар дукьа шоай аьлашен феодалашен лоаттабаьча къовсаме уж хьал ца лацарал совгІа черсийн балкхаройн ахархоша шоаш а хьинаре къовсам лоаттабаьб шоай Іазапхоштa дукьала.

Нохчашен гІалгІашен массаза а вейкараш, новкъостал даьд шоай доалахошта арахьарча моастагІчоа дукьала цар лоаттабаьча къовсаме. Российски паччахьалкхен доазонаш персидски, турецко-крымски агрессорех черсашца цхьана лорадьд вайнаха, эрсий паччахьалкхенара а лоаман кхыча халкъашцара а гІуленкхаш чІоагІдеш хиннача дипломатически миссешка дакъа лаьцад. XVII бІаьшерене черсашца цхьана нохчашен гІалгІашен корчамукъален къовсам лоаттабаьб чу а хехкаш черсий бовхаш лийннача негІий тоабашца. 1671 шера персидски бІух цхьана лораьй цар Шолжа гонахьеваш. 1673 шера черсехи окочанехн лаьттача отрядо дакъа лаьцад крымски татаршта дукьала эрсий бІубо еча походе.

Цхьабакъда, бІаьш шерашка, нохчашта, гІалгІашта, черсашта, дагестанцашта, балкхарошта, хІиршта юкъе лаьтта доттагІал агІаш моттигеш а хиннай. Цунна бехке хиннай царизм халкъашта юкъе цІур а бехкаш, цхьа халкъ воккхина дукьала доакхаш хиннa цо халкъашта дукьала лелаьь колониальни политикех. 1763 шера Моздокан Кавказа лоамаштех юкъе хьаьлъь хиннача Кавказски линн оалача чІоагІалено а иштта гІо даьд Тийрк йисте гІолла даха къилбаседамавказски халкъаш вІашагІкъоастадара.

ХІаьта а, цхьа хІама тІакхаьчача, Къилбаседа Кавказа халкъий хьашташ хьдеча хана эксплуататорашта дукьала къовсам лоаттабе пхьана гІийттаб нохчий, гІалгІай, черсий, дагестанцаш, паччахьа политикана раьза доаца кхыдола халкъаш.

Нагахьа санна хьагІабаьхкача черсийн дагестански аьлаща дІадехараштех царизма колониальни гІулакхаштен юхадукьала увтта дийзадале а, нохчийн гІалгІайн лоаллахарча феодальни доала кІалхарча къахьегача аламашцара юкъмоттиг кхы тайна хиннай: цар шоайла производственни навыкаш, бахама опыт дІа-хьа мІльв, оамалаш, обычеш Іомаьй, гаргалонаш яьй, в. кх. дІ.

XVII бІаьшерене а дІахо йода Нохч - ГІалгІайчене санна, иштта Дагестане, ХІирашкахьа, Черсашкахьа а вайнахаца цхьана Къилбаседа Кавказен Россен халкъаш а дахаш йола поселенеш хьалъяра процесс. Дукххача даькъе цунна гІо деш дар нохчий, гІалгІай, хІирий лоамашнара цхьатарра Іоарa а баьха шаьрача моттигашка баха Іохувшабар.

Ховш ма дарра, нохчийн гІалгІайн малхбузехьара лоалахой черсий ба. Дукххача хана деза дувцаш хьадоагІа, вайшара цар бувзамаш кІоарга исторически оалаш долаш да яхаш. Хетаргахьа XIV бІаьшерене, нохчийн гІалгІайн мукъа лаьтташ лехаш лeмашкара Іоара а бувлаш Тийркен Шолжен йистовна Іохийшачен пига Партхойн Юрт-аули яхаш эттара хьалхара нохчий шиь юрт Іойилчачен хана. ХІаьта цул тІехьагІа, хана йІоахалла Тийрк йисте хьяхила йолаеннай нохчий, гІалгІай, черсий, кхыча халкъех, бола аикалаш цхьана бахаш йола юрташ. Надтеречни бильтоевцаша (массеха нохчий юрт) шоеех гІаьбартой оалаш хиннад.

Цу цхьан хинна белгталарча бораже нохчий а гІалгІай а баьхаб черсий юрташка, белгтала аьнча. Эльхотовен Курпи Тийрки яхача хишта юкъе даьДйча Веховича-Черкессен ТаусултановгІари лаьтташка. Царца цхьана цу юрташка баьхаб дагестанцаш, черсий, хІирий. Черсийн балкхаройн юрташа тІанйбаьб Нохч - ГІалгІайчене пхьеваш хьерчаш нхараш. Нохч-ГІалгІайчура баьнна дай болаш хІана а дукха ба черсийн балкхаройн.

Черсийн балкхаройн ахархоша шоай лоалахой — нохчийн гІалгІайн — массаза а лаьрхІаб, яхаш язду черсий исторе цхьан раздела автора Г. Х. Мамбетова, — миччa хана а шоаш тІаьцаргбола шоай тешаме доттагІий.

Дагестана, Черсий - Балкхарой, Нохч - ГІалгІайчен лоамароша Россера байдда хьалбаьхкараш Къилбаседа-Малхбоалехьарча Кавказе баха Іохуашара новкъарле ца ярал совгІа, царна дикчара лаьттан тийнад, боахам билла новкъостал даьд. царца дикача лоалахоша санна, доттагІал доля гІуланкхаш лелаьйд, цудукха казакаша кхыметтел Российски паччахьалкхен доазовел кхы юха чухьа бовла а тигадац. ДІаххад шераш, лоамара Іоара а бувлаш уж бахача юрташка баха Іохийшаб Дагестана, Черсийчен, Нохч - ГІалгІайчен лоамарой.

Массаза а яхар мо, паччахьа администраце Іoexhaш хиннача городашкен хьалъеш хиннача чІоагІалелашнен эрсий бІунца цхьана царизма пурамагІен цо къоабалбеш баха хувшабаьб Къилбаседа-Малхбоален Кавказа халкъашта юкъера нез а хьал а долашагІбараш. ДукхагІа йолча хана ужиамо болча аьлаштен цар вадештен ахчанца а ялатйица а аланеш тийннад. Терки яхача крепоста йистте, Тюменка яхача хьал декъа, XVI бІаьшарчакхйоалаш ГІалгІашкахьарча Аьккхий обществерa хьаи хараш баха Іохийшаб.

XVIII бІаьшерене вах баха тайп - тайпара моттигаш хьадиннай Къилбаседа Кавказерча эрсий городашта - крепостанта лалла а хІаьта иштта Святой Крест яхача крепоста юкхерча слободкашка а. Цига баьхаб Дагестана халкъий вакилаш, нохчий, гІалгІай, ермалой, гуржий, хІирий, кхыбараш. Къилбаседа Кавказо дахача тайп-тайпарча халкъех бола дукха лоамарой баха хайшаб ГІизлаьрaн Моздокан гонахьарча слободкашкен казакий станицашкен. Халахете а, документаша яхаш хІана дац терско-Гребенской казакашта юкъе бахача лоамарой дукхалах лаьца. Цхьабакъда, уж тоьал дукха хиннача тара да гІулакх.

Тийрка йисте даьха бе-бе къилбаседакавказски халкъаш цхьана геттара дика дегІанхад, гоамал вІаши тиема хІама доеваш, цаІаш вокхарна доал де ца гІерташ даьхад уж. Из «этнически конгломерат, тайп-тайпара этнически элементаш цхьа моллагІча тайпара механически вІашагІкхетар дац — яхаш язду В. Г. Гаджиева, — из яр социальни правовни хьалашка диллача цхьатарра болча наьха союз», хьал дарий Іаьдал тІаххувш болча наьха союз; психически укладаген меттагех диллача бе-бе бар уж, цхьабакъда, «классовн хьашташ цхьатара хилеро вІашкаувз».

Шоай аргІанна терско-гребенской казакаша а доттагІал леладаьд ГІизляра, Моздока гонахьа даьхача Кавказа халкъашца меттел, казакашта гонахьарча дерригача Къилбаседа - Малхбоален Кавказа халкъашца а.

Казакаштен лоамароштех юкъера экономически политически бувзамаш чІоагІдара йола лард хиннай цаІаш шоллагІчарех тийша а вІашн хьашт долаш а уж хилар.

Къилбаседакавказски халкъаша белгталарча бовраме влияни яьй эрсий переселенций материальни культура дегІайовлаяра, терско - гребенской казакаша кавказски халкъашкара хьанийцаб барокъан, гера гІарса, герзий форма, в. кх. дІ.

Цу цхьан хана XVIII бІаьшерене Нохч - ГІалгІайчен, Черсий - Балкхарой, ХІирийчен халкъашта юкъе баха Дагестанера хьанхаб кустараш - ремесленникаш. Цу процессах, ховш ма дарра, тІехьагІа дика беркат даьннад, цо гІо даьд дагестанцашта (гІумкашта), черсашта, нохчашта, гІалгІашта юкъе, сагяр-яхар а долаш, доттагІала а кхыметтел гаргалоний а бувзамаш оттадеран чІоагІдаран, Нохч - ГІалгІайчене баха нах политически, экономически, культурни гІуланкашца Россена а Кавказе халкъашта а гаргабаха гІерташ хиннa хилар объективно нохчийн гІалгІайн хьештана ма яххара а цар исторена юкъе бакъахьера хІама а хиннад. Эрсий халкъацарен доалахарча къилбаседакавказски халкъашцарен бувзамаш чІоагІ ие лу лардаш йийхкай эрсийн Кавказен халкъашцарча Нохч - ГІалгІайчен халкъий доттагІала, аьттув боза хьалаш кийчдьд общность хьаe, царна юкъера политически гІулакхаш дегІакхувлен чІоагІден гІо деш хиниа производительни низаш дегІадоаладара.

Ш. АХМАДОВ,
исторически Іилмай кандидат.

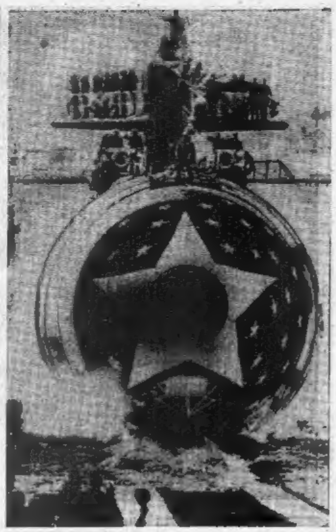

США администраце дегІакхувл герзашцара кхоам — стратегически а вешта а дараш, глобальни даьпъе тІема кхоачаний совле йоалнахье йихха гІерташ. Керттера а хог гІорголге ю долаш дала герз динагІ деш тоадара а дІахо ю дукхагІа хьнийттара а.

Чуийнча деш да «МХ» яха континенташта юкъара баллистически ракеташ хьаира а мобильни (дІа-хьа йоала) ракеташ дІайоарнаара а тІехьара балхаш.

США ВМС тІема кхоачашта юкъехкувлаш да «Трайдент-1» яха ракета тІа йола хин кІал гІолла лела стратегически лоартІаи бола лодкаш 80-ча шерашка лаьрхІад хІакз дапаш санна 16 хинна а ца Іеш, 24 баллистически ракета тІа хургІола хин кІал гІолла лела ракетий кемаш юкъедаладе.

СУРТА ТІА: город Гротоне (штат Коннектикут) хи чу Іочухецаш да хин кІал гІолла лела атомий кема.

ТАСС фотохроника.

Сальвадоре доал деш йолча хунта карательни органаша — реакционни военщинан ультраальттехьарча тІема кийчъьхча формированешен чІоагІъьхй наха ду низан сонадельта, демократически бекъонаши наргІатонаш кхаметтаоттвелга дІадехаш долча мехка демократически патриотически низашта дукьалара терроpи репрессеши.

СУРТА ТІА: реанце нуьг тІадахарех цаІ.

ЮПИ-ТАСС сурт.

КАНАДА ЭКОНОМИКАНА НОВКЪАРЛЕ Ю

ОТТАВА. США промышленность лаьгІъеллар тІехь-тІехьа чІоагІагІа Іатгъ экономика къудбехьарча ший лоалахочун гІуланхех тайша йолча Канаде а. Из лаьгІъялар эгара чІоагІагІа Іаьткъад канадски автомобилаш ера промышленность. «Дженерал моторс», «Форд мотор», «Крайслер» яхараш санна болча США компанеша, цоашта тІера халонаш доазол дехьарча шоай лерагІарча предприятей чотагІа дІаяха а гІерташ, дІакъува Канадера заводаш цхьаннена тІехьа шоллагІъар йолаш. (ТАСС).

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

ДУНЕ ЦХЬАН КІИРАГІА

ГЕРЗАШ ДІАДАХАРЕН МАШАРЕН НАЬКЪАГІА

Кіна а уиаре мораш тІагулъеннай дунена, уж тІалехя Вашингтонера арадувлача тІема кхерамаша, хьадеш дола герзаш кхы тІа а сиздарах доаха хоамаша. ВІашагІкхийттача Штаташа НАТО-га гІоллерча шоай партнерашта кагъеллай цхьайолча европейски паччахьалкхеней территореш тІа юкъерча гаьнарга кхуьса керда ядерни ракеташ оттарах йола кхераме решени. Цул тІехьагІа вашингтонски администраце хьакхайкадир дувен термоядерни тІом чилара кхерам чІоагІбеш йолча нердача ядерни стратеге хьанкъехьа.

Американски администраце агрессивни наьнъаца ниййсийча нийсса кхьча тайпара я Советски Союза аральаря конструктивни политика. СССР-о тийнна машар беза предложенеш. Деш дола къамаьл, эттара хьалха, Советски Союзен ФРГ-ен кулгалхой хиначa переговорашка КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателя Л. И. Брежнева еиначa кердача инициатива хьакъехьа да. МаІан малагІа да цу предложеней? Из сенах латт аьлча, Европерча юкъерча гаьнарга кхуьсача герзаш хьакъехьара дош передовой базировани американски ядерни средствай хьакъехьарча дешаца цхьан ханнен айкха бувзам болаши къовстадара хьакъехьа советски оагІоно предложени луш хиларах латт. Цу хана, кхетадеш ма дарра, бувзаш бар переговораш ечa юкъагІа вІаштІехьбьаиa, США конгрессо президента аларагІа ратификаци ца еш лоаттаду ОСВ-2 договор низ а бекна дІадоладеннaчул тІехьагІа практике чакхбоаккхаргболе барт ба.

Цу предложеней, машар чІоагІбара, кхохкам кІаьдбарен ккерамалеиx гІулакх чІоагІдара СССР-о йоакхо еш хилара дола хаьдда тешал а лоархІаш, мах бир деррига дунен тІа. Дика мах бир цар тайп-тайпарча мехкий дукхача боккхийча паччахьалкхени общественни деятелаша. Уж цхьатарра хьаллаьнар, масала, ФРГ федеральни канцлера Г. Шмидта букдестаге ше къамаьл деш. «Реалистически советски предложенеша лерхІар, — белгалдоаккхар «Руде право» яхача чехословацки газето, — вІалла хьашт доацаш сихдаь хьадеш латта герзаш совцадеIген дунен халкъашта юкъера кхохкам кІаьдбара процесс чІоагІъелген вІаштІехьданнхар. Малхбузен мехкаш бехнтохкам хеташ хургхиларга а из лоархІаме инициатива цІенача дег тІера цар хьаллоацаргхиларга а хьекаш я Советски Союз».

Цхьабакъда, хІанзалца хьа ВІашагІкхийттача Штаташа тешшаме жоп деннадац конструктивни советски инициативана. Цунна меттел цар нахага хьакхайкаьй шоай керда ядерни доктрина. Цу тайппара, дунен халкъашта юкъерча общественноста цІаькха а дог тийшад, Дж. Картера администраци хьакъалеча оазага ладувгІа бевам боацаш хиларах а дІахо а ядерни водж лестаеши сихдаь хьадеш латта герзаш кхы тІа а сихдеши хиларах а.

Цхьабакъда, нийса кхетам болаш волча хІара сага хоиш да, президента Трумэна заманахьара воча гІулакхий ханаш кхы юхайоагІаргйоацаш дІаяхалга. Советски Союзо цхьаннена а мотийтаргдац шантажен кхерамийн меттала шийца къамаьл дела.

Дунен тІа низий соотношени хІанзаръяр йолча хана къовсам тІа дола дешаш къоастадара эттара кхетамегІа бола ниiъ переговорашкен кхохкам кІаьдбарген гІолла бода. Духхьал из хьашт долаш да машарга, ираьга, прогрессага кхача гІерташ дола дерригача дунен тІара халкъаш.

ВАШИНГТОНО ЛЕЛАЮ КХЕРАМЕ ПОЛИТИКА

Сомале территоре тІа тІема базаех пайда эца Пентагона бокъо луш йола вІаІад лый США-си Сомален.

Цунца дувзадеина дукхача зембоахараша белгалдоах, Сомалеца яь вІаІад дунен тІа бахача берригача низах кхоалагІа дакъа бахаш йолча регионе американски тІакхьожам оттабар дукха Индийски океана бассейнера шоай тІема низ алсамбаккхара тІаерзаьча Вашингтона гегемонистски политика бІарчча цхьа дакъа хилар.

ХІаьта из бокъонца иштта долаш а да. Бокъо йоацаш Маврикегара Диего - Гарсия яха гІайре дІа а яьнна, США-с цу тІа хьалъяй низ бола тІема база — Индийски океане империалистически авантюраш лелаяра йола шиь тайпара плацдарм. Океана малхбоален-африкански йистаца — Кене, Аравийски йистаца — Омана тІема базаех пайда эца «бокъо» яькхай американски военщино. Индийски океана хи тІа лькхай шиь масштабашка диллача шийна нийсса кхы йоаца американски тІема-форда низий 30 совгІча тІема кемах латта армада.

Американски герзашцара низаш Индийски океане дунехи чудахара бехкалло лех Картера администраце «Москва дІанхача фордашка кхача лаьга я». «Советски бІу Афганистане чубахарца ниисдиланза дергдац» яхаш. Цхьабакъда, КІайча цІенна гаргa йолча «Вашингтон пост» яхача газета обозревателя Д. Обердорфера даьча мукІарлагІа, «Сомалерча, Кенерча, Оманерча базаех пайда эцарах йола решени Афганистанера событеш йолалале дукха хьалхагІа лый. ХІаьта НАТО Атлантикерча герзашцарча низий главнокомандующе адмирала Г. Трейна солдафонски ІаьдалагІа духхьал хьанхайкадир: «США герзашцара низаш Индийски океане дусаргда, кхыметтел советски бІу Афганистанера дІабоде а».

Цу тайпарча къамаьлаша тешал ду, «советски кхерамах» дагалаьца дувцараша Вашингтона шиь гегемонистски планаш къайлаьхьара, шиь тайпара кІура лордув еш хилар. Белгтала бакъ а долаш, Гаргарча Малхбоалерча шиь нерттерча союзникацара — Иране наьха цІий мехкадаьча шахски режимацара къастанза далац КІай цІа, антисоветски интригашта пайда эцарга догдаьхача Афганистана территорех даьниал. Цудукха геттара сихденна гІерт из хІанз мехкдаьттана йІаьхий йолча паччахьалкхенашца юкъарчал доацаш оагІув болаш йолча районашка агрессеи диктатеи керда инфраструктура хьае. Шоай тІема базашца фордашта кхера мехкаш гнагий казаца санна юкъе а дерзадаь, ВІашагІкхийттача Штаташа догдоах Азерчеп Афрникерчеи кхычарех тийша хІама доацаш йолча паччахьалкхенашта шоай авантюристически политика хачйоллара, къамий - кортамукъален болашашта дукьала къовсам лоаттабара, дунен халкъашта юкъерча кхохкама керда кхуврчаш хьадара царех пайда эцарга.

Регионера мехкаш цІенхаштта кхераденнен сагот дешн да США-с лелаю империалистически политика бахьан долаш. Цунна тешал ду, белгтала аьлча, уж даноша Нью-Йорке чакхаьлича Индийски океана даш йолча ООН-а лаьрхІача комитета сессе итогаша. Цига дакъа лоацаш хиначарех дукхагІбараша хьакхайкадора американски тІема низ алсамбаккхара дукьала. Индийски океанах машара зона яра тІехьа шоаш хилар.

ИЕРУСАЛИМ КАРАЕРЗАЛУРГЬЯЦ

Иерусалим Израила «массазарен екъаргІоацен» столица я аьнна дукха хе йоацаш израильски киессето (парламенто) яьча решене ходамбоплаш йола протесташ хьоахІттай дунен общественностага. Кхерамзлен Совето резолюци тІанийцай «Иерусалимах дола» израильски «закон» нийса ма лоархІалда аьнна. Цо иштта Иерусалиме дипломатически миссеш йолаш йолча ерригача паччахьалкхенашкара дІадийхар уж цу городера кхычахьа дІаьхьолга.

Дагадохийтаргда вай, кхаь дин — бусалба, кераста, иудейски — «еза моттигаш» Иерусалиме хилар. Цудукха ООН-а Генеральни Ассамблея 1947 шера 29 ноябре хьакхайкадир, из демилитаризованни, нейтральни город хилар. Цхьабакъда, 40-гІа шераш чакхдоалача хана а тІехьа Израило, Малхбузен империалистически сионистски гІозараша юкъарчал доацаш хьал а лоацаш, Иерусалима малхбузехьара дакъа дІа а лаьца, цунах шиь столица йир. Іарбий паччахьалкхенашта дукьала 1967 шера агресси йолча хана цо дІалаьцар ерригa город, дукха хе ялалехьа хьанхайкадир цуи малхбоалехьара дакъа а шие карадерзадеш хилар.

Иерусалим караерзае Тель-Авив гІертаро массаза а сагота хьовзаьй дунен халкъашта юкъера общественность. Иштта дар хІана а. Израильски Іаьдалаша леладеча бокъо йоацараша ходамбоплаш дукьала даьлар Іарбийн бусалбен мехкаш. Царех дукххачар решени тІанийцар Иерусалиме шоай посольстваш йоагІаеш йолча ерригача паччахьалкхенашцара дипломатически экономически гІулакхаш ходаде аьнна. Іарбий дунен чу шерра хьаллаьцар Иерусалим дІалийца ерригa кхыйола Іарбий территореш мукъаяххар дукьа Израилга «гІоазота тІом» дІахьe аьнна Саудовски Аравe наследни принц а премьер-министра хьалхара заместитель а волча Фахда бь тІахьехам.

Марокканси городе Касабланке хиначa исламски конференце организаце гома чу хьаьча Иерусалимах йолча комитета чрезвычайни сессе мусульманаштен христианаштен дукьалара провокаци санна лаьрхІар израильски киессето яь решени. Сессе дакъа лаьцараша белгалдаьккхар, Израила доал ду гІозараша эхь дайна хилар, эттара хьалха, цунна политически тІемеи гІо даьча США-и кхычa малхбузехьарча державайн оагІонгахьара из хьаллоацвндаь долга.

Цунца цхьана, израильски кнессето яьча провокационни решене Іарбий халкъашка цІаьхха а дІахьенхар египетски президента Садата барта вахара кикъ цхьаннха корта боацаш хилар. Гаргарча Малхбоалера машара «Кэмп-Дэвидски модель». Цо цІаьхха а бакъдир дІалийчача ерригача Іарбий территорешкара израильски бІу цІенбаь ІоарабаккхаIе а Палестина Іарбий халкъа законни бокъонаш Іалашъяра а ларда тІа цу регионе нийсхо йолен чІоагІен машар оттабар дукьа тІагІорттабаь къовсам лоаттабанза барг ца хилар.

В. МАЛЫШЕВ,
С. КУЛИК,
К. ДУДАРЕВ.
(ТАСС).

ЦАР ОАМАЛАШ

АМЕРИКА СИЙ ДОВР

ВІашагІкхийттача Штаташка наркоманех къаман бала хинна баьнаб. «Цхьатарра бокъонаш» йола общество оалача шоай моттиг лаха вІаштІехьа ца доалача гражданашта из «кораІмагІа» наркотакашка бовлараца. Из иштта хилар хьагойт цу даькъе США правительственни а общественна а организацеша даьчa тІехьарча тохкамаша. Масала, США Кертерча счетни управлене мукІарло ду, «цІаккха ца хиннача тайпара мехка Іалавыта дукха нах наркотикашта тІехьабаьннаб» яхаш. «Героина тІаккувш 1.7 саг ва, царех 453 эзар вар хІара дена я волаш», 1,3 миллион сагo чІоагІа низ бола стимулирующи средстваш мел, хІаьта 6,9 миллион саго низ бола транквилизаторех пайда эц, 10 миллион саго — кокаинах. Маьха из еза яле а цунa тІаккуваш дукхагІа хул. Цкъа эза а 43 миллион саго марихуана оз...», — йоах управлене доклада тІа.

США капархоита юкъе наркоман тІа-тІа шерагІа аркаш латт. Наркотакашта йолча Къаман институто даьча тохкамет, массаза марихуана озаш бола кхувш боагІараш укх тІехьарча кхаь шера шозза дукхагІа хинаб. ВІарчча хьанйцача 18 шу даланза волча 4 миллион американцо оз из.

Фуд бахьан? Хетаргахьа, из да американски обществана духовни кризе хиларна дувзаденна. ХІаьта из шиь материальни лард болаш да — хьабе болх ца хилар, инфляци. Цу дерригие кхоанenax бола сага тешам боабу.

Наркотикашка вах бовлар беккам боацаш дисац. «Джориэл оф АМА» яхача газето деча тешалах, укх тІеххьарча 18 шера из бахьан долаш тайп-тайпара психически лазараш хинна нах 124 процент дукхагІа хинкнаб.

ТІаккха хьанна пайдане да американцашта юкъе из доахьаж доаржадар?

Наркотикаш хьатІаккхухьар а йохкар а керттерча даькъе зуламхой организацеш — мафеш я. Цхьабакъда уж йохкарах хьахулача доккхача пайдаша цунна юкъеоз «респектабельни» американцаш а. «Адвокаташа, бизнесменаша, лораша, — язду «Чикаго трибюн» яхача газето, — тІа-тІа дукхагІа дакъа лоац наркотикашца еча операцешта юкъе с царна финансиронаш еча». Профессиональни зуламхой а американски «истэблишмента» вакалий а союза следственни ведомстваша хІама де ца могаш селла чІоагІа я. Сенатора Деннис Деконсине ма аллара, США хьачуйхьача наркотикех алкха 5 процент яр мара хьаякхка вІаштІехьдалац Іаьдалий.

ГІулакх сенга кхаьчад аьлча, из кхаьчад США а хІанз дукхагІа наркотически веществаш хьаяpга. «Нью-Йорк таймс» яхача газето хови ма барра, дукха хи йоацаш а тІехьа марихуана лоаттаеча моттигерча наха «традиционни экспортерашца» конкуренци лоаттае мегадеца, хІанз хьал хувцалела доладеннад. Укх тІеххьарча шин шера Калифорне штатера США чура рынке дукха а дукхагІа марихуана кхачай. Организмана чІоагІагІа Іаткъаш йоландаь наркоманаша дукхагІа хоатташ я из. Специалисташа лаьрхІачох, хІара шера эзараш тоннаш марихуана оз Америке.

Калифорне марихуана кхерах геттара пайдане къайлагІара бизнес хиннай. Штата гаьнарча районашка цу дохьажа плантацеш шерью. ХІанз Калифорне ялх округ я шоай марихуанаца «гІоръяьнна». Уж я Мендосино, Гумбольдт, Дель-Норт, Лейк, Риверсайд, Сан-Диего яха округаш. ХІара шера наркотикаш йохкаш 35—51 миллион доллар доаикх зуламерча бизнесо. Из капитал да Америка сий довр хьахьокхаш дола хІама.

О. ПОЛЯКОВСКИЙ,
А. ЛАЗАРЕВ.
(ТАСС).

ДАЬХЕН СИЙ ЛОРАДЕШ

Сийлахь-боккхача Даймехка тӀема шерашка кхалнаха гойта денал

Укх шера советски наха белгалдаьккхар Сийлахь-боккхӀ Даймехка тӀом сецна 35 шу дизар. Из кӀезига дарх1а йиш йолаш ха ене а, советски наха цу шерашка гойтача денала гӀулакхий сийле тӀа-тӀа ламхлуш йоагӀа.

Советски Іаьдал аттача хана, къонача Советий Мехка эггара халагӀа хиннача деношка, В. И. Ленина белгалдаьккхад, «нагахьа санна деррига тӀема низаш цаӀ дола интернациональни эскар а деш вӀашагӀтохе, вайца дукъала лоттталургбац империалистий цхьанкха а низ».

В. И. Ленина лькар бакъхилар дизза гучадаьлар Сийлахь-боккхача Даймехка тӀема шерашка. СССР халкъий дохаргдоаца доттагӀал фашизмал котдовлара эшаш хинна низаш дукъдиннача керттерча хьастех цаӀ а хинна дӀаттар.

Дукха къамаш дахача вай Даьхен дерригача халкъаша немецки агрессорашта дукъала лоаттабаьча турпалча къовсама юкъе доккха дакъа лаьцар советски кхалнака а. ТӀом лаьттача шерашка, шоаш Даьхенна мутӀахьа бола патриоткаш хиларах тара, дерригача халкъаца цхьана вай Даймехка паргӀатои мукъален лораерий мугӀарашка дӀаттар уж.

ТӀема шерашка «Вай халкъа моральни сибатах» яхаш хиннача шийн статья тӀа М. И. Калинина яздаьд:... «ЕррягӀа хьалха дӀаяхача хана мел хиннача хӀамен бос бов хӀанзарча тӀема сийлахь-йоккхача эпопейна хьалхашка, безараш бовр, граждански къонахчали халонашен гӀайгӀанашен шоаш уйлаех бохаберг ца хилари хьа а гойташ ловш болча, къовсаме дӀаячача хакашче шӀаккха а ца байнача кхерама дукъалъоттара низи дета чӀогӀали хьахьоккаш йола энтуанаам гойтача советски кхалнаха турпалча гӀулакхаштен деналан хьалхашка».

Цифраша дӀагойта а цхьанна бустамца диста а йиш яц Даьхе бахьан советски кхалнаха тыле гойта денал. Правительства задании тӀехдика кхоачашъяраргӀа 1942 шера 8 феврале СССР Лакхехьарча Совета Президиума УказагӀа 200 совгӀа мехкдаьттахошта орденаши медалаши елар, царна юкъа лр Къахьегама ЦӀеча Байракха орден хьожаль № 2 йолча мехкдаьтта чакхдовхача завода цехолой лабораторе заведующи С. Г. Доропинская.

Цу Даьхенна Іалаьмате хала хиннача хана дукккача кхалнаха эггара халагӀа дола балхаш дора. «Грознефть» треста буровойшка къахьегаш бар фронтовиккий нстий Апроцкая, Кузнецова, Курпоскина, Донская, кхыбараш. Мехкдаьтта промыслашна, промышленни предприятеши квалифицированни болхлой хулар кхалнах.

Грознера комсомолкаш О. Хоншакова, К. Заноздрева, Архипова. Гапонова, М. Шустер, Л. Усова, Л. Марева, Ангиасонова, Лукашева буровой установкаш тӀа болх бе бахар цу бирсача деношка. Комсомолкаша кхайкарал дир республикерча беррига мехкарашка шоашкара хьоихам эцара тӀахьехаш. Из кхайкарал шерра хьалдалчар.

1944 шера 15 июне «Грознефть» предприятешни балха ера 500 гаргта йоӀ, «Буровойшка болх бергба оаха фронтерча тхоай вежараштен доттагӀаштен хьалхашка цӀий дала дезаргдоацаш», — аьнна заявлени йир хьалха колхозе болх беш хиннача А. Абидинас. Буровойшка балха баьхкача комсомолкаша хьахьекхар шоаш дика организатораш хилар. Царех дукха бараш кулгалдеча балхаш тӀа хьожабир.

БӀаьш бола республикера кхалнах тӀом болабеннача хьалхарча деношке а машинаькъа транспорте балха бахар. Царна юкъе яр Приходько, Панова, Фасхудинова, Радионова, Бадаева, Фомина, Недобежкина, Леникова, Мушкетова. Машинистий курсаш йисте а яьха, толамца болх бир Форсе, Киреевас, Терехинас, Яковлевас, дукхача кхычар. Фронта а халкъа боахама а доагор лоаттаделга дика вӀаштӀехьдаккхаргӀа НГӀАССР Лакхехьарча Совета Президиума УказагӀа сийлен грамоташ елар У. С. Мухинайна — Грознерча станце паровозни депо болхлочоа А. С. Соповайна — Грознерча станце йоккхегӀа йолча стрелочницана.

Сийлахь-боккхача Даймехка тӀемах колхозни строй мел чӀоагӀа я хьожаш бола тохкам хилар. Нохч-ГӀалгӀайчен кхалнаха, беррига чорташка бахача наха шоай ма хулла дакъа лаьцар фронта гӀо деча.

Республика районашка балха кхалнах кхачан продуктай заданеш кхоачашъяра оарцагӀбоахача боккхача лоархӀаме хилар 1942 шера парте Нохч-ГӀалгӀай обкома бюрос тӀанийца ВКП(б) лоаотделийн штаташта юкъе кхалнаха организаторий должносташ доаладарах йола решени. Политотделий начальникий кхалнаха юкъе беча балха бола заместителаш беш чӀоагӀбир К. К. Баталова, М. Г. Абдулаева, Д. Г. Гагаева, Ю. Дельмаева, К. П. Алероева, Х. Б. Бекмурзаева, А. М. Сенина.

Нохч-ГӀалгӀайчен колхозашкен совхозашкен болх беш яр трактористаштен комбайнераштен йола курсаш. 1942 шера бӀаьсти кхашкара балхаш деча дакъа лоацаш яр дика ха а йоалаш къахьегаш хинна 100 йоӀ-механизатор. Масала, Долаковрча А. Умаровас хӀара дийнахьа 4 гектар лаьтта оахар, доагор кхо а деш. Гудермессии районерча «Ударный труд» яхаш хиннача колхозе болх дика барагӀа цӀи хеза яр В. Куразова. Грозненски районерча 1-ча Мая цӀерагӀча колхозе дика бовзаш бар дийнахьара нормаш 150 процент кхоачашъеш хинна хьона трактористкаш А. Мельникова, М. Передонова, Н. Броворова.

Промышленностей юрта боахамен дика къахьегарца гучайийна Іацар кхалнаьта патриотизм, цар даим материально гӀо дора фронта.

1941 шера Старопромысловски районерча фронтовикий исташа кхоъ воскресник дир, цига шоашта дӀалдаь 3300 сом Даьхен оборона фонде дӀачуделар. ЦӀен-наыас Ключковас Асламбек Шерипов яха бронепоезд ира 3000 сом делар.

Республика баха беррига нах ЦӀеча Эскара тӀемахошта йӀайха хӀамаши чухьакъа дукхи барзкъаши гулдара болабеннача дерригача халкъа болами юкъе бар. Кхалнаха шоаш хьа а еш пазата хӀамаши шоаш тега а тегаш йӀайха хӀамаши кхухьийтар фронтовикашта. Нохч-ГӀалгӀайчен болхлоша, колхозни ахархоша, интеллигенце дукхьаӀ 1943 шера дӀадахьийтар ЦӀеча Эскара тӀемахошта совгӀата 40 вагон совгӀа даьтта, коартолаш, баьцдаараш, сом, моз. ТӀом лаьттача шерашка 100 эзар совгӀа йӀайха хӀама кхьийтар Грознерча кхалнаха фронте.

Гровия лораерий хьалхарча мутӀарашка бар кхалнах. Оборонительни гӀирсаш хьалдеш хиннарашта юкъе дукха гӀа бараш кхалнах бар. 1942 шера октябрь бетта хиннача областной партийни актива собране белгалдаьхар, оборонительни рубежаш кхалнаькъа — патриоткай кулгашца хьалтъяь я яхаш. А. Удодовай, Н. Долженко, А. Гричешкиний, кхыбарий цӀераш еррягӀа республикана йоазар цу деношка. А. Гричешкиний комсомольско-нагирхой подразделенега яр оборонительни рубежаш хьалъеш боахарашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг. Отделеней командирашна Л. Лукьянченкоси Н. Федюшковаси, къахьегама армейцаша В. Сазанкинас, Р. Макаевас, Т. Лобовас, М. Галушкинас, Г. Голымаевас, дукхача кхыболча кхалнаха цаӀ-ах—шиъ норма йоаккхар дийнахьа. Оборонительни гӀирсаш хьалдеча ерригача лине гӀолла цӀераш дӀахеза бар комсомольски организаце секретарь Г. Фроловай политрук Н. Онольнай, цар подразделене яьккхаяр карара кара тела ЦӀе байраих. Республикерча дукккача кхалнаха оборонительни гӀирсаш хьалдеча доккха дакъа лацарагӀа ордешаши медалаши. НГӀАССР Лакхехьарча Совета Президиума гийлен грамоташ елар.

ЦӀаккха а нхоачалургӀоаиош я советски кхалнаха, цу даькъе вай республикерча кхалнаха а, Сийлахь-боккхача Даймахка тӀема шерашка леладаьча турпалча къахьегама гӀулакхий тема. Шоай Даьхенна, парте гӀулакха чӀоагӀа мутӀахьа хилар, моастагӀа эшаргхиларах дог тийша хилар дар кхалнаха тӀема шерашка холонаши балхаша ла а фашистски Германи эшаеча дакъа лаца в гӀо дэьр.

«Нагахьа санна цхьан оагӀорахьарча оархилга тӀа вай салтий тӀема денал гойташ дола гӀулакхаш а дехка, шоллагӀча оагӀорахьарча оархилга тӀа советски кхалнаха къахьегама денал тойташ дараш а дехка, оаа йиш хулийташ дола тараз корадича, цу тараза шакхе а оархиар, хетаргахьа, тӀема хана кхерамо тӀехьашка ца боахаш шоай моарощцен къонгашцен цхьан строе лаьтта турпала советски кхалнах санна вӀаш нийсса латтаргдар».

КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Л. И. Брежнева цу дешашца лакха мах баьб Сийлахь-боккха Даймехка тӀом лаьттача хана советски кхалнахи карагӀдийнача турпалча гӀулакхий.

М. Каратаева,
исторе, социологе, филологе Нохч-ГӀалгӀай Ӏилма-тохкама СССР исторе советски юкъа секторе заведующа.

ЛИТОВСКИ ССР. Республика яӀгача промышленноста предприятешка кердача бараакъий бӀаьш моделаш кердайоах. Къаьстта теркам тӀабахийта леладу конструкторашен модельерашен нагархоштен бераштен деча барзкъий гӀулакх. Пальтош, костюмаш, кочанаш, кхыйола ансамблаш беса хова, куц долаш хилярна белгала я.

СУРТА ТӀА: керда даь берий барзкъаш.

А. ПОЛЕНИСА сурт.
ТАСС фотохроника.

ГАГИЕВ Гирихан.

Чхьагӏара мугӏаш тӏа даь йоазонаш

Мала хоачоа.
Малор да чхьагӀар.
Мала ца хоачоа
Балар да чхьагӀар.

* * *

Дото яц са яхо.
Доша яц са яхо,
Тешаш сендуга гӀорт
Цуга кхача хьаг

* * *

Со ба аллачуша
Шийх паччахьа хет.
Бехьда, из паччахьа
Аз хоттала хетт.

* * *

Сол котвала
Ма гӀерта, къонах,
Сайн котваьлар
Кхоау аз вонах.

* * *

МуӀ ба оллар,
Хьоа дикагӀ къонах вац,
ХӀаьта а цхьа хьажар
Аз хьона дергда:
«ЧхьагӀар цӀенха а
Кхоачалургдац,
Вохар м цхьан хана
Кхоачалургда».

* * *

Са бух ма лохалеш,
Бец, шовна, са бух.
Са бух лохараш
Ца корош лаьтта уг.

* * *

Хала дац
МуӀ хьаэца.
Хала да
МуӀ дӀахоца.

* * *

Со муга ала йоаж
Вай дацаш зийнар:
МуӀа чу ваалийсаш
Фордах тӀехдийнар.

* * *

ЧхьагӀар Ӏодаттар
Вац доттагӀ,
ЧхьагӀар дӀатеттар
Йо доттагӀ.

ДИКАЧА НАХАХ

КНИЖКАШ ДЕШАРИЙ ДОТТАГӀА

Советски районерча культ-болхлошта юкъе дикагӀчарех цаӀ лоархӀаш я Бурсагова Коку, Зоновски юртара библиотекарь. Из шитта долга ховргда цкъа мукъагӀа укхаза хиначоа.

Библиотека чуйола цӀа сийрда, паргӀата да. Тховнага кхаччалца хьалъяьча стеллажаш тӀа нийсдаь латт арсий, доазол дехьарча яздархой тоцаш. Къаьстта тархе дӀалаьцай къамаш литература. Хьайна дезаш дола книжка хийцна дӀатӀа а ваха хьаьца мара дезац. ХӀаьта стеллажаш тӀа йолча указателаша новкъостал дергда эша книжка хьакарлара.

БӀарг тӀаотташ я хоза кийтъа стендаш: «Иотало кникхара тӀахьех Ӏа, комсомольски билетӀ», «Малав дьлаш хьахеллар», «Ильича дийна сибат». ЦӀенъюкъе, шерача истола тӀа дада керда газеташ, журналаш. Укхаза я КПСС ЦК июньски (1980 ш.) Пленума материалаш.

Нагахьа санна Зоны яхача юрта шоаш кийслой, хаттал оаш, миштта бу шун библиотеко болх, аьле. Библиотека могаш хургда шоана луш дола жоп. Юртахой укхаза каст-каста ух, библиотеке цар шоай знанеш шеръю, керда литература деш.

Дукха беза библиотека заведующена Бурсагова Коканашиш болх, цудукъа санъердаме да укхаза воагӀилга, книжкаех лаьца дувцинга.

Кона массаза а гӀадйода книжкаш дешараш библиотеке баьхнача, хӀаьта таханарча дийнахьа библиотекера книжкаш дешаш 112 саг ва. Кокана дика бова уж, хов царна малагӀа тайна литература деза, из хьахаржа новкъостал ду. Цо дӀахойт библиотеке малагӀа керда книжкаш даьхкад, бовзийт цар чулоацам.

Дукха ба юрта Коке алараx тайп-тайпара книжкаш дезаденна нах. Царна юкъе ба хадданза библиотеке ухаш бола Алихаджиев Мовла, Эльмурзаев Хьамзат, кхыбараш.

Книжкаш деша Ӏомаваь а ца Ӏеш, ше дийшачун уйла е а Ӏомаву цо саг. Цу гӀулахьа книжкаех лаьца къамаьл ду, диспуташ, конференцеш чакхйоах. Юртарча культура цӀенца, школа коллективашна цхьана санъердаме сайренаш ю, бе-бе мероприятеш чакхйоах.

Дукха ха йоаццаш библиотеке хилар санъердаме диспут. Цун тема яр: «Дувц вай сага декхарех а цун сийнах а лаьца» яхаш. Диспуте дакъа лоацаш бар юртарча школа хьехархой, дешархой, юрта баха нах.

Кхувш йоагӀача тӀехьенна кхетам балара чӀоагӀа къахьег библиотека болхлоша. Укхаза хулача сайренашка, диспуташка, кхыча мероприятешка дувц кагирхошта хьалхашка латтача декхарех, вахара никъ лахарах. Кхетам луш бола болх беча хана къаьстта теркам тӀаухийт В. И. Ленина произведенешта.

Ткъо шу дӀаденнад шийна дукха дезача гӀулакха Бурсагова Кокас. Царех цхьа ди денад из балха сагота йоацаш, ала йиш яц. Тахан библиотека книжни фонде 7300 книжка да. Цо кӀезига къахьийга вӀаштӀехьдаьхадац уж. Кокас нах книжкаш деша Ӏомабаь а ца Ӏеш, дукха деза а лораде а Ӏомабу.

Б. СОЛТАГИРЕЕВ,
хьехархо.

«ТӀоарсиа бургац-80»

КЪОНАЛА ЦӀЕЙ

Итт дийнахьа Грозне стадиопашка ира къовсам лоаттабир ВЛКСМ ЦК «ТӀоарсиа бургац» яхача клуба совгӀат даккхара йолча ЕррягӀсоюзни турнире дакъа лаьцача 14 — 15 шу даьннача къонача футболистий командаша. Цу юкъа футбол езарашта дика тоам беш йола матчаш кӀезига бӀаргайоивзар. Масса атакаш, говза чуйийтта голаш, вратарийи защитникий денал — футболах доакхача цу дикадарех шоаш кхийнача хьахьекхар къонача футболисташа.

Селхан турнире тӀеххьара ловзараш хилар. Царех керттердар — финальни дар — С. Орджоникидзе цӀерагӀча стадионе чакхдаьккхар. Финале ловзаш хинараш Шьолара «Соколи» Украинера «Чайкен» яр. Деррига вӀашагӀхетараш тӀах аьина белаши шоай ерригэ говзал оарцагӀъяьккхан чакхдоаха шалахой эсала ловзанзар финале а. Шоашта дукъала лаьтта низ бола команда счет 2:1 йолаш эша а яь. ЕррягӀсоюзни турнира чемпионаш хилар царех.

КхоалагӀен йиъалагӀен моттиг къувсаш хиннача Пермски областерча «Ветерокан» Эстонерча «Сангаран» юкъе хьалхле перияпаша лькхар. Турнире дакъа лоацаш хинна Карабулакера «Сунжа» яха команда ялхлагӀча моттиге дӀанийсъелар. Из а вай къонача мехкахой дика толам ба.

С. ПАРЧИЕВ.

Редактора заместитель
М. М. ХАМХОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

26 АВГУСТ.

I ПРОГРАММА.

8.00 — «Ха». Информационни программа.
8.40 — ӀуйранагӀа гимнастика.
9.05 — «Друг». СССР Паччахьалкхен академически ЗӀамигача театра «Возвращение на круги своя» яха фильм-спектакль. Мистеньача — кердадараш.
14.00 — Кердадараш.
14.00 — «Лейпциг» (ГДР), «Генералача дуне» (СОФИЯ), «Карлштейн» (ЧССР), «Илли хьадоалача моттиге» (СРР), «Монгольски дакъа искусство» (МНР) яхача социалистическа мехий телевидении документальни фильмий программа.
15.50 — «Дрессировщица» яхача телевизиони дукхсерийни художественни фильма премьера. «Ядар» яха хьалхара сери. «Чайкенга лелабаь тамашийна хӀамаш» яха шоллагӀа сери. «Юхаар» яха кхоалагӀа сери.
17.10 — «Телестадион».
17.40 — РСФСР заслуженни артиста Кадиевкаис кхоачашъеш операшкара арияш.
18.00 — «Ледяно звено». Казахски ССР Ӏилмай Академи. Передачана юкъе дакъа лоацаш ба Социалистически Къахьегама юьззе Турпал, СССР Ӏилмай Академе президент Александров а Казахски ССР Ӏилмай Академе президент Кунаев а.
18.45 — «Тахан дуне тӀа».
19.00 — Бабадзянш. Фортепиано йола йиъ пьеса.
19.10 — Советски кино Денга. Кинематографе гӀулла йолча СССР Паччахьалкхен комитета председатела Ермаша къамаьл.
19.25 — Центральни телевидене экрана тӀа эггара хьалха. Трепольске из цӀи йолча повеста мотивех дола «ӀӀай Бим — Ӏаьржа лерг» яха художественни фильм хьалхара сери. Бераштта йола литературан искусства фестиваль 1980 шера Ленинская совгӀат деннад фильмана.
21.00 — «Ха». Информационни программа.
21.35 — «Кинопанорама». Мистеньача — «Тахан дуне тӀа» яха информационни выпуск.

II ПРОГРАММА

18.10 — «Нохч-ГӀалгӀайче гӀолла».
18.30 — Дунен халкъашта юкъера обзрени (гӀалгӀай мет.).
18.45 — Леонид Ильич Брежнева «Целина» яхача книжках дола фильм.
19.00 — Ди а кхетамца кхерара вахара позици з.
19.45 — «Мехкаьттан бахача дхагор хьалхахара-чудоттина балха автоматизаци яр» яха Ӏилманна-популярни фильм.
20.00 — «Бойса даьчалла хийла шун, бераш!» Мультфильм (ЧССР).
20.15 — «ДоттагӀал» яха телевизиони журнал.
21.00 — Галдарии. «Эрсий тотраль» яха фильм-концерт.
21.40 — «Хьалхара безам» яха телевизиони художественни фильм.

27 АВГУСТ.

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха». Информационни программа.
8.40 — ӀуйранагӀа гимнастика.
9.05 — «ӀӀай Бим — Ӏаьржа лерг» яха художественни фильм. I-сери.
10.35 — «Кинолюбителий клуб». Мистеньача — кердадараш.
14.30 — Кердадараш.
14.50 — Советски кино Денга. «Советски кино хьалхенача моттиге», «Советски кино 60 шу» яхача выставка» яхача документальни фильмий программа.
15.45 — «Эрсий къамаьл».
16.15 — «Хьехамча» яха телевизиони журнал.
16.45 — «Мичад ма, бурманашӀ»
17.15 — «Къахьегама сийлени хьалхалаттараш». «Сашотсаргнефтепроектстрой» треста лакхъехьа.
17.35 — Бах. №№ 1, 2, 3 йола Бранденбургски концерташ.
18.00 — ПрофессиональноӀ техническо дешара систене дешара керда шу долалаьар. Передачани юкъе дакъа лоацаш ва профессионально-техническо дешара йолча СССР Паччахьалкхен комитета председатель Булгаков.
18.30 — «ХӀара сурта тӀа малаба».
18.45 — «Тахан дуне тӀа».
19.05 — «Саги закони».
19.35 — Центральни телевидене экрана тӀа эггара хьалха «ӀӀай Бим — Ӏаьржа лерг» яха художественни фильм. ШоллагӀа сери.
21.00 — «Ха». Информационни программа.
21.35 — Футболах йола «пакъосей матч». Венгре вӀашагӀтеха команда — СССР вӀашагӀтеха команда. Будапештера передача. Мистеньача — «Тахан дуне тӀа» яха информационни выпуск.

II ПРОГРАММА

17.20 — «Телехьажархоно хаттараш ду, критика ю, хьехамаш ду...»
17.50 — «Нохч-ГӀалгӀайчу гӀолла».
18.10 — Тахан советски кино Ди да.
18.40 — Кинофикаце болхлой заьнкех дола концерт.
19.10 — «Професси кинооператор» яха художественни фильм.
20.30 — Гитаристаа Гласбэррони концерт (Италия).
21.00 — «Сонтой йоргена доладиэ» яха художественни фильм.

РАДИО

26 АВГУСТ

6.40 — «Юртара Ӏуйре» (эрсий мет.).
7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.25 — «Сердало» газета обзор.
7.30 — Хоамаш.
8.25 — Халхара ашараш (гӀалгӀай мет.).
8.45 — Партийни организацешкара отчеташи хоржамаши (эрсий мет.).
9.15 — «Тхога яздув» яха радиовыпуск (нохчий мет.).
9.30 — «Къона заменте» (гӀалгӀай мет.).
16.00 — Передачай программа. Хоаттамаш бола хоам (эрсий мет.).
16.01 — «Къахьегам дика вӀаштӀехьбаккха». Беседа (гӀалгӀай мет.).
16.15 — КПСС XXVI съезда низа наькъагӀорда. Лекхавам тӀанйнах. Уж мишта кхачавашу? (нохчий мет.).
16.30 — Юрта боахами хьалхалаттарашта дола концерт (нохчий мет.).
15.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гӀалгӀай мет.).

27 АВГУСТ

7.15 «Грозненски рабочий» газета обзор.
7.25 — «Ленинан некъ» газета обзор.
7.30 — Хоамаш.
8.25 — Ӏалмани техникай верхатараш (эрсий мет.).
8.40 — Сатирически куплеташ (нохчий мет.).
9.15 — «КПСС-а кадровой политика дӀаяьхш из». Беседа (эрсий мет.).
9.30 — «Барттайнача дезале» яха радиовыпуск (гӀалгӀай мет.).
9.50 — Хоамаш.
16.00 — Передачай программа. Хоаттамаш бола хоам (эрсий мет.).
16.01 — Дунен халкъашта юкъера обзрени (нохчий мет.).
16.15 — КПСС XXVI съезда низа наькъагӀорда. «ДогӀоза хувцамаш» (гӀалгӀай мет.).
16.30 — «Хьалхалаттараш». «Пасечная» яхача заззера передача (гӀалгӀай мет.).
16.45 — «Шура йоалиилга хоъ ца делийташ» (нохчий мет.).
15.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гӀалгӀай мет.).

КАГИРХОЙИ МЕХКАРИЙИ!

№ 10 йолча грозненски технически училища ДӀАКХАЙКАДУ

1980—1981 дешара шера дешархой укх специальностех дӀаэцаш хилар:

1. Кулг-нара сварки еш бола электросварщикаш.
Дешара ха 1 шу. Образовани 10 класс. Стипенди — 76 сом.
Советски эскарера мукъабаьнарашта—105 сом.

2. Газосварочни балхаш де Ӏона а беш центральни отоплене, водоснабжене, газоснабжени монтаж еш бола слесараш.
Дешара ха 1 шу. Образовани 10 класс. Стипенди — 76 сом.
Советски Эскарера мукъабаьнарашта — 105 сом.
Образовани 8 класс. Дешара ха — 2 шу.

3. Слесараш вентиляционникаш.
Дешара ха 1 шу. Образовани 10 класс. Стипенди — 76 сом.
Образовани 8 класс. Дешара ха 2 шу.

4. Изолировщикаш.
Дешара ха 1 шу. Образовани 10 класс. Стипенди 76 сом.

5. Каменщикаш.
Дешара ха 1 шу. Образовани 8—10 класс.

6. Юртара гӀишлошъю мастераш.
Дешара ха 1 шу. Образовани 10 класс. Стипенди — 30 сом.

7. Архитектурно-гӀишлон профиль йола сметчикаш-чертежникаш.
Дешара ха 1.5 шу. Образовани 10 класс. Стипенди — 76 сом.

8. Технически оборудованени монтаж ю слесараш.
Дешара ха 1 шу. Образовани 10 класс. Стипенди — 76 сом.

Училища адрес: 364007, г. Грозный, Заводской район, Социалистическа улица, 40, ТУ-10.
Телефон: 2-64 03.
Училище мо йиш я трамваяшца №№ 2, 5 «Двухэтажки» яхача кхаччалца.

ШИЙ ВАХАР ТЕАТРАЛЬНИ ИСКУССТВАНА ХЕТАДЕ ЛОВЧАР ТЕРКАМГА!

Советски Союза Турпала Х. Нурадилова цӀерагӀча Нохч-ГӀалгӀай Паччахьалкхен драматически театро дӀахойт театра гӀалгӀай труппе нохки театральни ВУЗашка бахийта яхь тӀа кагирхой дӀаийбеш хилар.

ДӀанийбу гӀалгӀай къамагӀа бола юкъера дешар дийша баьнна кагий нахи мехкарийи.

ГӀулакха духтӀанала лоачо хатта укх адресагӀа: г. Грозный, Революце проспект, 1/78, Х. Нурадилова цӀерагӀа Нохч-ГӀалгӀай Паччахьалкхен драмтеатр. Телефонаш: 2-17-86, 2-55-73, 2-15-79.

Театра дирекци.

Хоаттам

Тахан республике гӀоллен Грознен хувцалуш морхаш а йолаш. Йоачан а йоацаш. малхбоалехьара секунда 3 — 8 метр сиха мух а болаш, фегара температура республике гӀолла — 23 — 28, Грозне 26 — 28 градус дӀовхал а йолаш ха хила мег.

Кхоанен ломмен хувцалуш морхаш а йолаш, цхьацайолча моттигашка кӀезига доагӀа а делхаш, бе-беча оагӀонашкахьара секунда 3 — 7 метр сиха мух а болаш, фегара температура буйсашка 10 — 15, деношка 19 — 24 градус йовхал а йолаш ха латта тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

Кхоана—советски кино Ди

Советски культура доккха цӀей — советски кино Ди дездергда кхоана вай кинематографисташен миллионаш болча кинога хьежарашен. Турпала революционни замаи цхьан дийнахьа — 1919 шера 27 августа Владимир Ильич Ленина кулг яздир «Фотографически кинематографически торговли а промышленность а просвещене Халкъа Комиссариата доалахьа дерзаде» яхача декрета. Цу денгара хьа лоархӀ дувен тӀа эггара хьалхарча паччахьалкхен кинематографе, советски кино истори.

Советски Іаьдала хьалхарча шерашка деза «искусствах лоархӀамегӀдар»: парте революционни котдувлара эггара ирагӀа дола гера лоархӀаш дар.

Советски кинематографи техён — геттара дика дегӀадена культуран экономикан цхьа дакъа. Вай ханарча дикагӀча аппаратураца Ӏалашъяьча 39 студе хӀара шера кинотеатрашта лаьрхӀа 150 художественни фильм, бӀаь гаргга телевиденена лаьрхӀа, бӀаьш мультипликационни, документальни, Ӏилман-популярни ленташ, эзараш кинохроника выпускаш арахец.

Мехка фильмафонде тайп-тайпара картиний 4,5 миллионал совгӀа кони да.

Вай 150 эзар гаргга долча кинотеатрашка шера хул виъ миллиард кинога хьожар.

Шоана хьалхашка да мехка киностудеша арахийцача «Гурахьа дӀадерзаргда» яхача кинофильма («Ленфильм») кадр. Надежда — Ирина Мирошниченко, Кузьмин — Игорь Васильев.

СУРТА ТӀА: «Гурахьа дӀадерзаргда» яхача кинофильма кадр.

ТАСС фотохроника.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковски ул., 92. Телефонаш: редактора — 9-24-08; редактора заместителя — 9-24-03; бехктохкама секретаря — 9-24-00; отделий: партийни вахара — 9-24-04; промышленностен транспортен — 9-24-01; юрта боахама — 9-24-06; культура — 9-24-05; кисьмой — 9-24-07; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 9-24-08; заместителя редактора — 9-24-03; ответственного секретаря — 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинарей, ереи, шоаттен деношка

СФ05296. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 3986.